

D N I B

magazine

Een uitgave van de Nederlandsche Bank

Waken over financiële stabiliteit

Onderzoek: chipknip goedkoopste betaalmiddel
Uitbreiding EU politieke triomf

DNB *magazine* is een uitgave van De Nederlandsche Bank N.V. Het is een productie van de Afdeling Communicatie en informatie en verschijnt zes keer per jaar.

Redactie-adres

DNB *magazine*
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
Telefoon 020-5241910/3520
Fax 020-5242228
E-mail (redactie):
magazine@dnb.nl
Internet: www.dnb.nl

Hoofredactie

Mumtaz Khadjé

Eindredactie

Joyce Albers

Aan dit nummer werkten mee

Jacqueline van Breugel,
Eduard van Holst Pellekaan,
Maaïke de Hon, Kees Klaasse,
Jaap Koning, Lucas Ligtenberg,
Henriëtte Prast, Corry van Renselaar,
Alexander Strengers, Rutger Vahl,
Erica Verdegaaï, Benno van der Zaag

Fotografie/Illustraties

Peter Dellenbag, Rob Meulemans,
Leon Mussche, Paul Zeijlemaker

Vormgeving en druk

Fd-Reproductie

Abonnementen

Een abonnement op DNB *magazine* is gratis en uitsluitend schriftelijk of per e-mail aan te vragen. Adreswijzigingen en opzeggingen eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie

DNB *magazine*
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
E-mail:
aanvraagmagazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB *magazine* mogen **niet** zonder toestemming van de redactie worden overgenomen.

- 4** 'Het achtste wereldwonder'
Belang financiële stabiliteit steeds meer onderkend
- 8** Wie geld uitgeeft, maakt kosten
Onderzoek naar efficiëntere betalingsvormen
- 12** Op zoek naar de onkreukbare bestuurder
Nieuw toetsingsformulier vervangt twintig oude
- 16** Afscheid van een denkende doender
Directeur Jaap Koning fietst binnenkort de Mont Ventoux op
- 22** Mogen wij even afrekenen?
De geschiedenis van ons geld
- 26** Uitbreiding EU politieke triomf
Geen startsein maar sluitstuk economisch liberaliseringproces
- 30** Geluk is te koop, maar niet te betalen
Henriëtte Prast schrijft boek over economie en emotie
- 34** Toezicht in beweging
Overzicht van vijftig jaar financieel toezicht

4

16

26

Verder

3	Redactioneel
7	Bankgeheimen
20	Banktueel
33	Kunstpodium
36	Seminars
39	Informatie

'Heeft u er 79 cent bij?'; vraagt de caissière vrolijk. En ja hoor, de heer voor me in de rij tovert een hele hand muntjes uit zijn portemonnee en begint te tellen. Soms vraag je je af waarom contant afrekenen nog steeds de voorkeur van veel mensen heeft.

Onderzoek naar de kosten van het betalingsverkeer dat op initiatief van het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB) is uitgevoerd, toont echter aan dat de gemiddelde contante betaling 7 seconden sneller is dan een betaling met de pinpas die gemiddeld 26 seconden duurt. Het snelst is de chipknip met 14 seconden afrekentijd. De onderzoekers willen ons, voor de kleine bedragen, dan ook massaal aan de chipknip hebben. Dit betaalmiddel is nog het minst gebruikt, terwijl de kosten ervan voor de winkelier het laagst zijn.

Of we ooit massaal gaan chippen, zal de toekomst uitwijzen. Wel is het zo dat de ontwikkelingen op het gebied van het betalingsverkeer elkaar momenteel zo snel opvolgen dat het tempo ervan soms amper bij te houden is. Dit concluderen twee DNB'ers in dit magazine. Zij schreven een boek over de geschiedenis van ons geld en belichten hoe de portemonnee van de burger er de afgelopen tweehonderd jaar uitzag: van uitsluitend muntgeld tot al het plastic dat we nu tot onze beschikking hebben.

Voordat de verschillende betaalmiddelen in uw portemonnee belanden, worden zij eerst onderworpen aan uitgebreid onderzoek. DNB ziet hiermee toe op een betrouwbaar en veilig betalingsverkeer. Want betaalsystemen die niet goed werken of waarmee fraude mogelijk is, kunnen de financiële stabiliteit ondermijnen. In het hoofdartikel van dit nummer leest u dat het nastreven van financiële stabiliteit de *core-business* van DNB is.

Joyce Albers

'Het achtste wereldwonder'

Belang financiële stabiliteit steeds meer onderkend

Een goede gezondheid is een groot bezit. Toch beseffen we dat pas als ons iets mankeert. Zo is het ook met financiële stabiliteit. We vinden het heel gewoon dat de euro door iedereen geaccepteerd wordt, inflatie onze koopkracht niet uitholt en banken betrouwbaar zijn. Maar financiële stabiliteit is niet vanzelfsprekend. Net als een goede gezondheid moet die worden onderhouden. Binnenkort gaat bij de Nederlandsche Bank de nieuwe eenheid Financiële stabiliteit van start.

Rutger Vahl

Hyperinflatie, een run op banken, financiële instellingen die failliet gaan. Het is een doemscenario dat we ons nog maar moeilijk voor de geest kunnen halen. Diepe, inktzwarte financiële crises behoren in West-Europa tot het verre verleden. Hier zijn banken betrouwbaar, stijgen prijzen slechts licht en kun je op het betalingsverkeer blind vertrouwen. Financiële stabiliteit, waaraan we dit alles danken, lijkt de gewoonste zaak van de wereld. Maar schijn bedriegt. Ons financiële systeem is behoorlijk kwetsbaar en moet daarom goed worden onderhouden. Dat is een van de redenen waarom de Nederlandsche Bank binnenkort de nieuwe eenheid Financiële stabiliteit opricht.

Op het eerste gezicht roept dit vragen op. Financiële stabiliteit staat toch al sinds jaar en dag hoog op de agenda? Waarom is deze nieuwe eenheid dan nodig? 'Op deelgebieden zijn we inderdaad al lang met dit onderwerp bezig', beaamt Jan Brockmeijer, die de nieuwe eenheid gaat leiden. 'DNB zet zich in voor de financiële stabiliteit bij het betalingsverkeer, monetair beleid, financiële markten en het toezicht op individuele instellingen. Maar het overkoepelende plaatje ontbrak tot nu toe. En juist daaraan hebben we steeds meer behoefte. De laatste tien, vijftien jaar zijn financiële markten geïntegreerd. Banken, verzekeraars, beleggingsinstellingen en pensioenfondsen smelten samen tot multinationale concerns. Daarom moet de Nederlandsche Bank bruggen kunnen slaan, dwarsverbanden kunnen leggen tussen ontwikkelingen in de verschillende deelgebieden. Dat wordt de taak van de nieuwe eenheid Financiële stabiliteit. Onze belangrijkste vraag zal zijn: levert iets een gevaar op voor het hele financiële systeem? Wat dat 'iets' is? De ene keer een terroristische dreiging, de andere keer een losgeslagen valutahandelaar. Het kan van alles zijn. Van deze nieuwe eenheid verwachten we dus een groot improvisatievermogen.'

Vertrouwen

In de wereld van centrale banken heeft iedereen het over financiële stabiliteit. Toch blijkt er veel onduidelijkheid over dit begrip. Zo ontbreekt tot nu toe een adequate definitie. Dit stelt de Amerikaanse econoom Garry Schinasi, verbonden aan het International Monetary Fund (IMF). De afgelopen maanden was hij als *visiting scholar* te gast bij DNB om samen met Aerd Houben en Jan Kakes (Monetair en economisch beleid) onderzoek te doen naar financiële stabiliteit. Aan Schinasi allereerst de vraag hoe hij zijn eigen zoon zou uitleggen wat het abstracte begrip 'financiële stabiliteit' nu eigenlijk precies inhoudt. 'Ik weet niet of dit zo'n goed voorbeeld is', lacht de IMF-adviseur. 'Mijn zoon heeft economie op school en zal mij dus flink tegengas geven. Maar ik zou zeggen: je wordt 's morgens wakker en je wilt een brood kopen. Dan ga je er vanuit dat dit broodje ongeveer een euro kost en geen tien euro. Ook weet je dat de bakker dezelfde prijs rekent als gisteren. Je twijfelt er niet

aan dat de bakker jouw pinpas accepteert en dat de bank zorgt voor een goede afwikkeling.'

'Om het in één woord te vangen: financiële stabiliteit heeft alles te maken met vertrouwen. Neem het betalen met een creditcard. Als je daarmee afrekent, geeft de verkoper jou in feite een lening. Je mag het product mee naar huis nemen, terwijl de winkelier pas later weet

'Financiële stabiliteit is essentieel voor het soepel draaien van de economie'

of er genoeg geld op je rekening staat. Eigenlijk best bijzonder. We staan er zelden bij stil, maar financiële stabiliteit is essentieel voor het soepel draaien van de economie.'

Centrale verwarming

Met het financieel stelsel is het als met de centrale verwarming: je merkt pas echt dat je hem hebt, als er iets mis is. Toch moet het systeem, net als de verwarming, goed worden bewaakt en onderhouden. Dat is de verantwoordelijkheid van de Nederlandsche Bank. Een van haar belangrijkste taken op dit gebied is het stabiel houden van prijzen. Als levensmiddelen, wonen of brandstof ineens in prijs omhoog schieten (inflatie) maakt dat mensen onzeker. Daarmee kan instabiliteit zijn intrede doen. Centrale banken beheersen de inflatie door de rente te verhogen of te verlagen. In het eurogebied beslist DNB daarover mee bij de Europese Centrale Bank in Frankfurt.

Een ander aspect van financiële stabiliteit is de betrouwbaarheid van betaalmiddelen en betaalsystemen, waarop DNB toezicht houdt. Daarmee zorgt de centrale bank ervoor dat wij die gekleurde briefjes, met een waarde van hooguit een paar cent, accepteren als betaalmiddel waarmee je auto's en koelkasten afrekent.

Een derde, niet onbelangrijke taak van DNB is het toezicht op financiële instellingen. Banken, verzekeraars en pensioenfondsen raken onderling steeds meer verweven. Daarmee groeit het risico dat problemen van de ene instelling overslaan op andere. 'Stel je eens voor dat American Express in de problemen komt en winkeliers geen betalingen met de American Express-card meer accepteren. Het zal ertoe leiden dat de betalingen aan American Express stokken. Omdat dit bedrijf verstrengeld is met andere financiële concerns, kan zo'n crisis zich als een olievlek in de economie verspreiden. Centrale banken spelen een belangrijke rol bij het minimaliseren van dit zogenoemde systeemrisico.'

Garry Schinasi: 'We danken onze welvaart aan financiële stabiliteit'

Na de integratie met de Pensioen- en Verzekeringskamer, die waarschijnlijk voor het einde van dit jaar gerealiseerd zal zijn, zal DNB verrijkt zijn met de nieuwe eenheid Financiële stabiliteit. Deze ontwikkeling past in een algemene trend. Ook bij andere centrale banken wordt het onderwerp financiële stabiliteit steeds belangrijker. Volgens Schinasi is dat volkomen terecht: 'Wie nog twijfelt aan de betekenis van centrale banken voor financiële stabiliteit, moet even terugdenken aan 11 september 2001. De aanslagen vaagden het financiële hart van New York weg. In een groot deel van de Westerse wereld dreigde het betalingsverkeer vast te lopen. Maar centrale banken als de Fed en ECB grepen direct in. Door miljarden in het financiële systeem te pompen werd een wereldwijde crisis voorkomen.'

Dit wil niet zeggen dat alle centrale banken op eenzelfde manier tegen financiële stabiliteit aankijken. Zo wordt verschillend gedacht over de manier waarop deze stabiliteit bevorderd kan worden. Wat vindt de Amerikaan Schinasi van de aanpak van de Europese Centrale Bank? Hij zegt bewondering te hebben voor de wijze waarop de ECB in korte tijd een zeer gerespecteerde instelling is geworden. 'Maar bij de organisatie van het financiële toezicht, uiterst

belangrijk voor de financiële stabiliteit, plaats ik een paar vraagtekens. Banken spelen in Europa, veel meer dan in de VS, een bepalende rol in het financiële systeem. Het banktoezicht is bij jullie erg nationaal georganiseerd, terwijl veel concerns internationaal opereren. Zou het voor de financiële stabiliteit niet beter zijn om het toezicht meer supranationaal te organiseren, dus neer te leggen bij de ECB? Zet hier overigens bij dat ik op persoonlijke titel spreek en niet namens het IMF.'

Wereldwonder

Schinasi, Houben en Kakes hebben een raamwerk opgesteld voor financiële stabiliteit. Hun werk zal verschijnen als *Occasional Paper* van DNB. De belangrijkste vraag in het onderzoek is hoe centrale banken de financiële stabiliteit kunnen onderhouden. Kakes: 'We hebben met zijn drieën een toets, een assessment, ontwikkeld voor centrale banken. Een dergelijk raamwerk voor financiële stabiliteit is

**'Het banktoezicht
is bij jullie erg
nationaal georganiseerd'**

nieuw. Ook proberen we, voor het eerst eigenlijk, het onderwerp systematisch te definiëren en af te bakenen. Deze studie kan DNB handvatten geven bij het verder invullen van de eenheid Financiële stabiliteit. Al moet ik daarbij opmerken dat dit slechts een eerste aanzet geeft. Er is meer onderzoek nodig.'

Zijn tijd als *visiting scholar* bij DNB noemt Schinasi zeer waardevol. 'Als wetenschapper bekijk ik het meer vanuit de theoretische kant. Maar Aerdts en Jan staan met beide voeten in de praktijk. Met hen kan ik van gedachten wisselen over hoe je de theorie vertaalt naar de werkvloer. Hoe organiseer je bijvoorbeeld een eenheid Financiële stabiliteit? En wat vindt de directie van een centrale bank daarbij belangrijk?'

Schinasi gebruikt zijn onderzoek bij DNB voor een boek over financiële stabiliteit, waarvoor hij op dit moment een *sabbatical* heeft. 'Wat mij het meest boeit in dit onderwerp? Ik ga nu een beetje overdrijven, maar voor mij is ons financiële systeem het achtste wereldwonder. Moet je eens voorstellen: het geld op bankrekeningen, al die vele miljarden, dat geld bestaat niet echt maar alleen op papier. Toch zou onze samenleving niet kunnen functioneren zonder die virtuele wereld. Onze welvaart en moderne maatschappij: we danken het aan financiële stabiliteit. *That's marvellous, isn't it?*' ●

Bankgeheimen

'Is dat eigenlijk moeilijk, geld maken?', vraagt Femke (6). Nee, dat valt eigenlijk reuze mee. Ze lijkt met dit antwoord gerustgesteld. De traditionele vervolgvragen blijven tenminste uit. Een verhandeling over het lucratieve bankbiljettenmonopolie dat een centrale bank geniet, kan daarmee achterwege blijven. Dat de Nederlandsche Bank geen gewone bank is, weet ze zo ook wel. Niet voor niets torent het gebouw waarin DNB is gehuisvest boven alles en iedereen uit en werkt haar vader daar.

Noviteit

Hoewel niet iedereen alle kerntaken van DNB even goed op het netvlies heeft staan, weet toch tachtig procent van de Nederlanders het onderscheid tussen een centrale bank en een commerciële bank. Maar de ervaring leert ook dat men moeite heeft om DNB bestuursrechtelijk te duiden. DNB is een overheidsinstelling zegt zestig procent, terwijl juist twintig procent de mening is toegedaan dat de centrale bank losstaat van de overheid.

Het is ook best ingewikkeld. Feit is dat de Nederlandsche Bank een naamloze vennootschap is waarvan de aandelen in handen van de staat zijn. De winst die gemaakt wordt, stroomt na aftrek van de operationele kosten uiteindelijk dan ook de schatkist in. De instelling

heeft een publieke taak, namelijk waken over de stabiliteit van het financiële stelsel en de instellingen die daarvan deel uitmaken.

Maar daarmee is het hele verhaal nog niet verteld. Om inhoud te geven aan haar missie – financiële stabiliteit – heeft DNB drie hoofdtaken. Allereerst is daar het meebepalen en uitvoeren van Europese monetaire beleid ten behoeve van een stabiele koopkracht van de euro. Het handhaven en het bevorderen van een ordelijk betalingsverkeer, zodat koper noch verkoper voor verrassingen komen te staan, is een andere verantwoordelijkheid. En dan is daar uiteraard nog het toezicht op de soliditeit van de financiële instellingen. Deze drie kerntaken – DNB heeft er nog een paar – zijn op hun beurt weer verschillend bestuursrechtelijk ingebed.

Benno van der Zaag,
woordvoerder van de
Nederlandsche Bank

Voor wat de eerste twee taken betreft – de verantwoordelijkheid over het monetaire beleid en het betalingsverkeer – maakt DNB deel uit van het Europees Stelsel van Centrale Banken. Deze zogeheten Stelseltaken worden in een politiek onafhankelijke setting uitgevoerd. Dat wil uiteraard niet zeggen dat er geen tekst en uitleg over het gevoerde beleid wordt gegeven. Integendeel, maar het betekent bijvoorbeeld dat er geen politieke goedkeuring van de begroting van deze taken vereist is.

Als het gaat om de toezichttaak, maar ook bijvoorbeeld om de adviestaak op het gebied van ex- en importgaranties, heeft DNB weer een andere gedaante. Dan treedt zij op als Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO). Hier geldt wél dat de begroting ter goedkeuring aan de minister van Financiën wordt voorgelegd.

Deze begroting is dit jaar overigens voor het eerst publiek gemaakt, en valt te raadplegen op de website, www.dnb.nl. In de begroting valt precies op te maken welke kosten per toezichtwet gemaakt worden. Zo is er met de uitvoering van de Wet Toezicht kredietwezen een bedrag van 43,76 miljoen euro gemoeid. Daarvan komt een bedrag van 23,2 miljoen euro voor de sector zelf. Het is namelijk voor het eerst dat de onder toezichtstaande instellingen zelf gaan meebetalen aan het toezicht. Ook dat is een noviteit.

Wie geld uitgeeft, maakt kosten

Onderzoek naar efficiëntere betalingsvormen

We staan er zelden bij stil maar de kosten van het dagelijks betalen met zogeheten toonbankbetaalproducten in Nederland bedragen jaarlijks niet minder dan 2,9 miljard euro, ofwel vierhonderd euro per huishouden. Dit blijkt uit een onderzoek naar de kosten van het Nederlandse betalingsverkeer, op initiatief van het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB).

Lucas Ligtenberg

De zeven miljoen huishoudens in ons land voeren per jaar 8,3 miljard transacties uit met toonbankbetaalproducten. Dat gebeurt met contant geld, pinpas, chipknip en creditcard. Verreweg het grootste deel van deze betalingen gaat nog steeds contant – en contant betalen is duur. Dit zijn de belangrijkste bevindingen van het onderzoek dat op initiatief van het Maatschappelijk Overleg Betalingsverkeer (MOB) is uitgevoerd door een projectteam van de Nederlandsche Bank, in samenwerking met vertegenwoordigers van de banken, Interpay, toonbankinstellingen en de Consumentenbond.

Het grootste deel van onze betalingen gaat contant en dat is duur

In het jaar 2002, waarover het onderzoek zich uitstrekte, ging ruim zeven miljard keer contant geld over de toonbank. Vergelijk dat met het gebruik van het goedkoopste betaalmiddel, de chipknip, waarmee slechts 87 miljoen keer werd betaald, en het is duidelijk dat er nog een lange weg is te gaan. Het MOB wil dan ook bekijken hoe het gebruik van de meest efficiënte betalingsvormen kan bevorderen.

De totale kosten van het betalingsverkeer, 2,9 miljard euro, vormen samen een gigantisch bedrag. Het is 0,65 procent van ons bruto binnenlands product, de som van de waarde van alle in Nederland geproduceerde goederen en diensten. Eén van de doelstellingen van het onderzoek is dan ook deze kosten terug te dringen. Een prognose uit het rapport: als de consument 1.500 miljoen contante betalingen vervangt door elektronische transacties, 1.000 miljoen keer pinnen en 500 miljoen keer chippen, dan levert dat al een besparing op van 106 miljoen euro. Let wel, dan moet het gebruik van de chipknip meer dan verviervoudigen. Zou dat kunnen? Het gebruik van de chipknip is in 2002 explosief toegenomen – van 31 miljoen naar 87 miljoen transacties. Als een dergelijke stijging met 280 procent per jaar nog twee keer te realiseren is, dan ben je er al.

Onderzoeksbronnen

De resultaten van het MOB-onderzoek zijn verkregen door vragenlijsten rond te sturen. Daarbij zijn de vaste en variabele kosten van alle mogelijke soorten instellingen betrokken waar toonbanktransacties plaatshebben, alsook de kosten van automaten. De veelvuldig gebruikte tankkaarten bij benzine-

stations telden in het onderzoek niet mee. Waar het nodig was om kosten, transacties en omzet van de automatenbranche te schatten, is gebruik gemaakt van openbare en vertrouwelijke bronnen. Dat lijkt eenvoudiger dan het in de praktijk is. Bij het becijferen van de kosten moeten bijvoorbeeld ook de kosten van het onderhoud van elektronische netwerken worden meegeteld, de machines die contant geld tellen, op echtheid controleren en verpakken, het aanmaken van bankpasjes en het drukken en versturen van rekeningafschriften en de transportkosten – om maar een paar kostenposten te noemen.

Heel belangrijk zijn ook de afreketijden per betaalmiddel. Die tijd is bij het afrekenen met contant geld vastgesteld op negentien seconden, pinpas 26 seconden, chipknip veertien seconden en de creditcard 28 seconden. En wat een verschil maakt één seconde uit als we het hebben over miljarden transacties.

Uit het onderzoek blijkt dat de chipknip, na de creditcard, het minst gebruikte betaalmiddel is. Bovendien is van contant, pinpas, chipknip en creditcard het gemiddelde bedrag per transactie bij chippen het laagst, namelijk 2,72 euro. Daaruit kun je concluderen dat mensen de chipknip vooral gebruiken voor kleine transacties, zoals het betalen van parkeergeld en producten uit automaten, en kennelijk niet vaak voor grotere uitgaven.

Gebruik pinpas

Het aantal transacties met de pinpas is tussen 1996 en 2002 jaarlijks gemiddeld met twintig procent gestegen. Al die betalingen bij elkaar maken nu al veertig procent uit van het totaalbedrag dat we uitgeven. Ook opvallend in het betalingsverkeer: wist u dat dertien procent van alle geldopnamen plaatsheeft via het zogeheten *cash-back*, de mogelijkheid om extra geld op te nemen aan de kassa, wat vooral gebeurt in supermarkten?

De gemiddelde grootte van de contante transacties in ons land is 9,37 euro. Dat lijkt een betrekkelijk groot bedrag. Tegenover de ontelbare kleine transacties, zoals het kopen van een pakje kauwgom, een krantje of een haring aan de kar staan kennelijk ook heel grote betalingen in contanten. Hans Brits, één van de opstellers van het rapport, denkt dat in de praktijk inderdaad vrijwel alle goederen nog wel in contanten worden betaald. Na de aankoop van een woning komen stoffeerdere langs met de vloerbedekking en die willen graag direct worden betaald', aldus Brits. Hij denkt dat mobiel pinnen en chippen, de mogelijkheid om dat overal te kunnen doen, zowel op het terras als aan huis, een grote toekomst heeft.

De chipknip is in feite het goedkoopste betaalmiddel, maar omdat er op dit moment een netwerk ligt dat nog grotendeels onbenut blijft, zijn de gemiddelde kosten relatief hoog, namelijk

0,93 euro per transactie. Bij elke extra chiptransactie zijn die kosten echter maar 3,3 cent. Een extra creditcardtransactie kost daarentegen meer dan een euro. Voor de pinpas en betalen met contant

niveau van de eerder genoemde prognose zou de kosten terugbrengen tot 0,16 cent per transactie. Als dat werkelijkheid wordt en de pinpas voor grotere bedragen vaker gebruikt wordt, zullen de kosten van het betalingsverkeer aanzienlijk dalen. ●

De chipknip is het goedkoopste betaalmiddel

geld zijn de kosten twintig en achttien cent. Deze kosten zijn gerelateerd aan de cijfers van 2002 en het plaatje ziet er per jaar dan ook anders uit. Toename van het gebruik van de chipknip tot het

Zijn we ons bewust van de hoge kosten van het betalingsverkeer en hoe betalen we onze dagelijkse boodschappen? Een steekproef.

‘Klanten die contant betalen hebben mijn voorkeur’, vertelt **Astrid van Leeuwen** van de Amsterdamse tabakspeciaalzaak Van Wou. Een pakje sigaretten, rolletjes drop of strippenkaarten rekenen de meeste mensen nog steeds met muntjes af. ‘Gelukkig, want voor het pinnen onder de twintig euro moeten wij 0,25 eurocent in rekening brengen. Ik vind het vervelend om dat aan klanten te moeten vragen, maar wij kunnen er niets aan doen. Wij moeten ook onze kosten er uit halen want op sigaretten verdien je niet veel.’ Ondanks die kosten zijn er toch steeds meer klanten die kleine bedragen pinnen. ‘Mensen vinden het niet leuk dat ze daar bij ons voor moeten betalen. Misschien dat ze zich door jullie onderzoek realiseren dat er hoge kosten zijn verbonden aan het pinnen.’

Mevrouw A.S.G. Soeleman heeft haar levensmiddelen net contant afgerekend, maar soms gebruikt ze ook haar pinpas. 'Nee, het wisselt maar het hangt niet samen met hoe groot het bedrag is', zegt ze. 'Ik ben eigenlijk pas vrij recent de pinpas gaan gebruiken. Eerst betaalde ik altijd contant.'

De chipknip die Soeleman heeft, gebruikt ze alleen als ze moet parkeren. 'Vandaag heb ik hem toevallig voor het eerst ook een keer elders gebruikt, op Schiphol bij het parkeren. Dan is het wel handig dat ik hem heb.' Soeleman heeft een creditcard maar dat is geen dagelijks betaalmiddel. 'Die gebruik ik eigenlijk alleen als ik op vakantie ben.'

Jolanda den Harder is met dochter Fien boodschappen aan het doen. Als we haar wijzen op de hoge kosten van het betalingsverkeer, kan zij wel enkele kostenposten opsommen. 'Acceptgiro's, overschrijvingen, pinnen, ja, de verwerking daarvan, dat kost allemaal geld.' En pinnen doet ze graag: 'Eigenlijk betaal ik de meeste boodschappen met de pinpas, vooral in de supermarkt. Alleen kleine bedragen onder de tien euro of mijn boodschappen op de markt, betaal ik contant.'

'Ze mogen van mij het chippen stimuleren, maar ik begrijp eigenlijk niet wat nou het verschil is met pinnen? Het is toch bijna dezelfde handeling als betalen met de pinpas. Ik vind het ook een raar idee dat je een pasje hebt opgeladen en dat het dan twintig euro waard is. Ik heb toch liever een biljet in mijn portemonnee, dat voelt toch anders. Bovendien ben ik dan weer bang dat ik dat pasje kwijt raak.'

Op zoek naar de onkreukbare bestuurder

Nieuw toetsingsformulier vervangt twintig oude

Financiële toezichthouders dragen zorg voor de betrouwbaarheid van bestuurders van financiële instellingen. Sinds een maand gebruiken ze daarvoor één nieuw (elektronisch) formulier, dat ongeveer twintig oude invulbiljetten vervangt. 'Een grondige toetsing vooraf, werpt een drempel op. 'Wij weren op deze manier malafide personen al bij voorbaat. En dat vergroot het vertrouwen in de financiële markten.'

Erica Verdegaal

Foto: Zefu

Een organisatie is zo betrouwbaar als zijn beleidsbepalers. Daarom beoordelen toezichthouders financiële instellingen op méér dan alleen financiële stevigheid en nette werkprocedures. Al ruim een kwart eeuw nemen zij ook de integriteit van (nieuwe) bestuurders minutieus onder de loep. Onkreukbare bestuurders bevorderen namelijk economische stabiliteit, terwijl onbetrouwbare beleidsbepalers wankele pilaren zijn onder de financiële sector.

Als een vermogensbeheerder ervandoor gaat met tweehonderd miljoen euro van klanten, geeft dat de mensen een onbehaaglijk gevoel. Het vertrouwen in de financiële sector loopt een deuk op. Toezichthouders dringen dit soort calamiteiten terug door betrouwbaarheidsonderzoeken onder (kandidaat)beleidsbepalers van financiële instellingen. Daaronder vallen ook personen die voor minimaal vijf procent (soms tien procent) in kapitaal of stemrechten deelnemen in een instelling die onder toezicht staat.

Tot voor kort verschilde de aanpak van de betrouwbaarheids-toets per toezichthouder en toezichtwet. Er waren wel twintig soorten formulieren, eventueel gecombineerd met een persoonlijk gesprek. Dat kon duidelijker en efficiënter, vond de Raad van Financiële Toezichthouders. Op haar verzoek ontwikkelden DNB, de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en de Pensioen- & Verzekeringskamer (PVK) samen één vragenformulier dat geldt voor elke toezichthouder, voor elk soort vergunningplichtig bedrijf en voor elk type bestuurder.

Confronterende vragen

‘Het nieuwe formulier verlicht de administratieve lasten van de financiële sector. Het is dus niet zo dat we werden geconfronteerd met problemen rond de betrouwbaarheid van bestuurders’, zegt Ruth Post van DNB, die meehielp het formulier te ontwikkelen. ‘En het is voor ons als toezichthouders bijzonder dat we via dit formulier voor het eerst samen met één visitekaartje naar buiten treden.’

Het formulier ‘Betrouwbaarheidsonderzoek (mede)beleidsbepalers in de financiële sector’ lijkt een lichtoranje zusje van het alom bekende blauwe belastingbiljet. De twaalf pagina’s met soms confronterende vragen, aankruisbare antwoorden, witte invulvakken en praktische toelichtingen ‘dwingen’ beleidsbepalers tot ondubbelzinnige antwoorden, waarmee toezichthouders aan de slag kunnen. ‘De vragen zijn gebaseerd op ervaringen van toezichthouders en er was inspraak van financiële instellingen’, vertelt Rieneke van Praag Sigaar-Koot, die vanuit de Autoriteit Financiële Markten aan het project meewerkte. Recentelijk werd het formulier met succes getest onder gebruikers, zowel de papieren als de elektronische versie. Een test tegen *hackers* staat op het programma.

De eerste drie pagina’s van het ‘aangiftebiljet’ betreffen functie, instelling, persoonlijke gegevens en referenties. Voorts willen toezichthouders alles weten over eventuele strafrechtelijke feiten (in de omgeving) van een beleidsbepaler. Een bestuurder moet bijvoorbeeld melden of hij ooit dronken een auto bestuurde, ook als hij die fout mocht afkopen met een boete. Verder vinden toezichthouders iemands persoonlijke geldzaken interessant.

De toetsingsvragen dwingen beleidsbepalers tot ondubbelzinnige antwoorden

‘Een bestuurder die te hoge schulden heeft, kan chantabel zijn’, verklaart Van Praag Sigaar die belangstelling. ‘En’, voegt ze toe, ‘ook een financiële relatie met de instelling waar men gaat werken, zoals een lopende lening, kan een bestuurder afhankelijker maken.’ Tevens moet een bestuurder opgeven of een bedrijf onder zijn (mede)bestuur ooit in de fout ging, bijvoorbeeld door geld wit te wassen, ook als de verdachte werd vrijgesproken. ‘En ook als de bestuurder niet verantwoordelijk was’, zegt Post. ‘Mensen neigen ertoe om zelf te oordelen over wat ze hebben meegemaakt’, legt ze uit. ‘Iemand die betrapt is op rijden onder invloed denkt vaak onwillekeurig: ‘O, dat willen ze vast niet weten’. Maar onze boodschap is: vul gewoon alles in, en laat het oordelen aan ons over.’

Tien eigenschappen

Sinds 1978 bepaalt wetgeving dat toezichthouders de betrouwbaarheid van bestuurders van financiële instellingen moeten inspecteren. Vier jaar geleden concretiseerden de Nederlandsche Bank, de minister van Financiën, de toenmalige Stichting Toezicht Effectenverkeer (nu AFM) en de toenmalige Verzekeringskamer (nu PVK) deze wettelijke controle in de ‘beleidsregel inzake de betrouwbaarheid van (kandidaat) (mede)beleidsbepalers en houders van gekwalificeerde deelnemingen in onder toezicht staande instellingen’.

Een betrouwbaar bestuurder bezit de volgende tien eigenschappen: hij/zij is waarheidslievend, verantwoordelijk, wetsgetrouw, open, oprecht, prudent, punctueel, onkreukbaar, discreet en rechtschapen. Met deze omschrijving valt juridisch te motiveren waarom een toezichthouder een bestuurder onvoldoende betrouwbaar acht.

Dat werkt goed in de praktijk, want de bestuursrechter baseert regelmatig uitspraken op de beleidsregel.

Om de financiële instellingen nog eens extra van de beleidsregel te doordringen, wordt deze bij elk oranje vragenformulier (papier of elektronisch) meegezonden. Post: 'Aan de hand daarvan kan een potentiële bestuurder zich al voor zijn benoeming afvragen of hij zich wel of niet kwalificeert. Zo werpt

Het nieuwe formulier is niet het eindpunt van de toetsingsverbetering

de toetsing ook een drempel op'. Van Praag Sigaar: 'We weren malafide personen op deze manier al bij voorbaat. Dat vergroot het vertrouwen in de financiële markten.'

Ingevulde formulieren gaan naar de toezichthouder waaronder de financiële instelling qua vergunning valt. Post: 'Eén verkeerde gedraging betekent niet per definitie dat iemand onbetrouwbaar is, want we beoordelen het totaal van feiten. En bij twijfel nodigen we iemand uit voor een gesprek.' Want als een jongen op zijn achttiende in beschooten toestand een auto-ongeluk veroorzaakt, waarbij twee gewonden vallen, is hij dan op zijn veertigste een slecht bestuurder? En stel dat een twintigjarige een Valentijns-cadeautje voor zijn vriendin uit schaamte 'vergeet' af te rekenen en de winkeleigenaar geeft de 'diefstal' aan. Mag hij nu, twintig jaar later, bestuurder zijn van een financiële instelling?

'Doodvonnis'

Toch leiden bepaalde daden wél onverbiddelijk tot iemands 'doodvonnis' als (aanstaand) beleidsbepaler. Dat zijn: een onherroepelijke veroordeling wegens (betrokkenheid bij) handel met voorwetenschap, diefstal onder verzwarende omstandigheden, verduistering, valsheid in geschrifte, benadeling van schuldeisers of rechthebbenden, opzettelijk helen en/of witwassen van geld en een veroordeling tot een gevangenisstraf of fikse boete wegens overtreding van de financiële wetgeving.

'Het nieuwe formulier verandert niet onze toetsingskwaliteit', benadrukt Van Praag Sigaar. 'Het voordeel zit in efficiency, zowel voor instellingen als de toezichthouders. Vroeger moest een bestuurder soms naar verschillende loketten. Nu geldt dat ofwel DNB/ PVK toetst of de AFM. Bovendien hoeft een bestuurder nu slechts maximaal eens per drie jaar één formulier in te vullen, dat

gelijk is voor de drie partijen.' Ook het insturen van gegevens via de elektronische snelweg (via beveiligde lijnen) versnelt de toetsing tot maximaal vier of zes weken. Post: 'Direct na binnenkomst kunnen we gegevens elektronisch versturen naar onder anderen de Landelijke officier van justitie en checken in de gezamenlijke databank van toezichthouders met informatie over bestuurders en ex-bestuurders.' Die snellere werkwijze komt extra goed van pas, omdat het aantal toetsingen vanaf nu explosief stijgt. DNB buigt zich momenteel over de toetsing van zo'n 1.800 bestuurders van circa 350 trustkantoren. Wegens de Wet toezicht trustkantoren behoeven die instellingen per 1 maart een vergunning van DNB. De AFM verwacht tegen 2005 zelfs dertien- tot zeventienduizend personen te moeten doorlichten. Door de dan ingaande Wet financiële dienstverlening gaan namelijk alle verzekeringstussenpersonen vallen onder toezicht van de AFM. Van Praag Sigaar: 'Na die beginpiek verwachten we jaarlijks gemiddeld zo'n 1.500 tussenpersonen te moeten toetsen, want de sector financiële dienstverlening kent relatief veel functiewisselingen.'

Het nieuwe formulier is overigens niet het eindpunt van de toetsingsverbetering. Post: 'We gaan mensen aanmoedigen hun gegevens elektronisch aan te leveren. En we blijven overleggen met de betrokken partijen, waaronder justitie, over verdergaande efficiency en snelheid.' ●

Het formulier 'Betrouwbaarheidsonderzoek (mede)beleidsbepalers in de financiële sector' en de 'beleidsregel inzake betrouwbaarheid' zijn te downloaden van www.afm.nl, www.dnb.nl en www.pvk.nl.

Zou u graag een dagje Bankdirecteur willen zijn?

In het Voorlichtingscentrum van DNB kunt u plaatsnemen op een directeursstoel. Een computer berekent aan de hand van vragen en opdrachten hoe goed u het als directeur zou doen. Wilt u wel eens weten wat er gebeurt als u met de pinpas betaalt? Kleurrijke beelden en animaties laten u zien welke weg uw betaling aflegt voordat het bedrag van uw rekening wordt afgeschreven.

Een rondleiding door het Voorlichtingscentrum bevat standaard een multimediashow, een presentatie over de Economische en Monetaire Unie, de euro en een uitleg over het betalingsverkeer. Ook kunt u niet van echt te onderscheiden goudbaren optillen om het gewicht en de waarde te schatten. Daarnaast biedt het Voorlichtingscentrum u een uitleg over monetair beleid en een simulatiespel over toezicht. Kortom, u komt alles te weten over het werkterrein van de Nederlandsche Bank.

Bent u geïnteresseerd, maak dan een afspraak voor een rondleiding.

De rondleiding is zeer geschikt voor leerlingen uit de hoogste klassen van havo, vwo en meao. Voor groepen met meer voorkennis kan het programma worden aangepast. Duur rondleiding: 2¹/₂ uur. Maximaal aantal deelnemers: veertig personen.

Contactadres:

De Nederlandsche Bank

Voorlichtingscentrum

Postbus 98

1000 AB Amsterdam

020 - 524 3493/3339

voorlichtingscentrum@dnb.nl

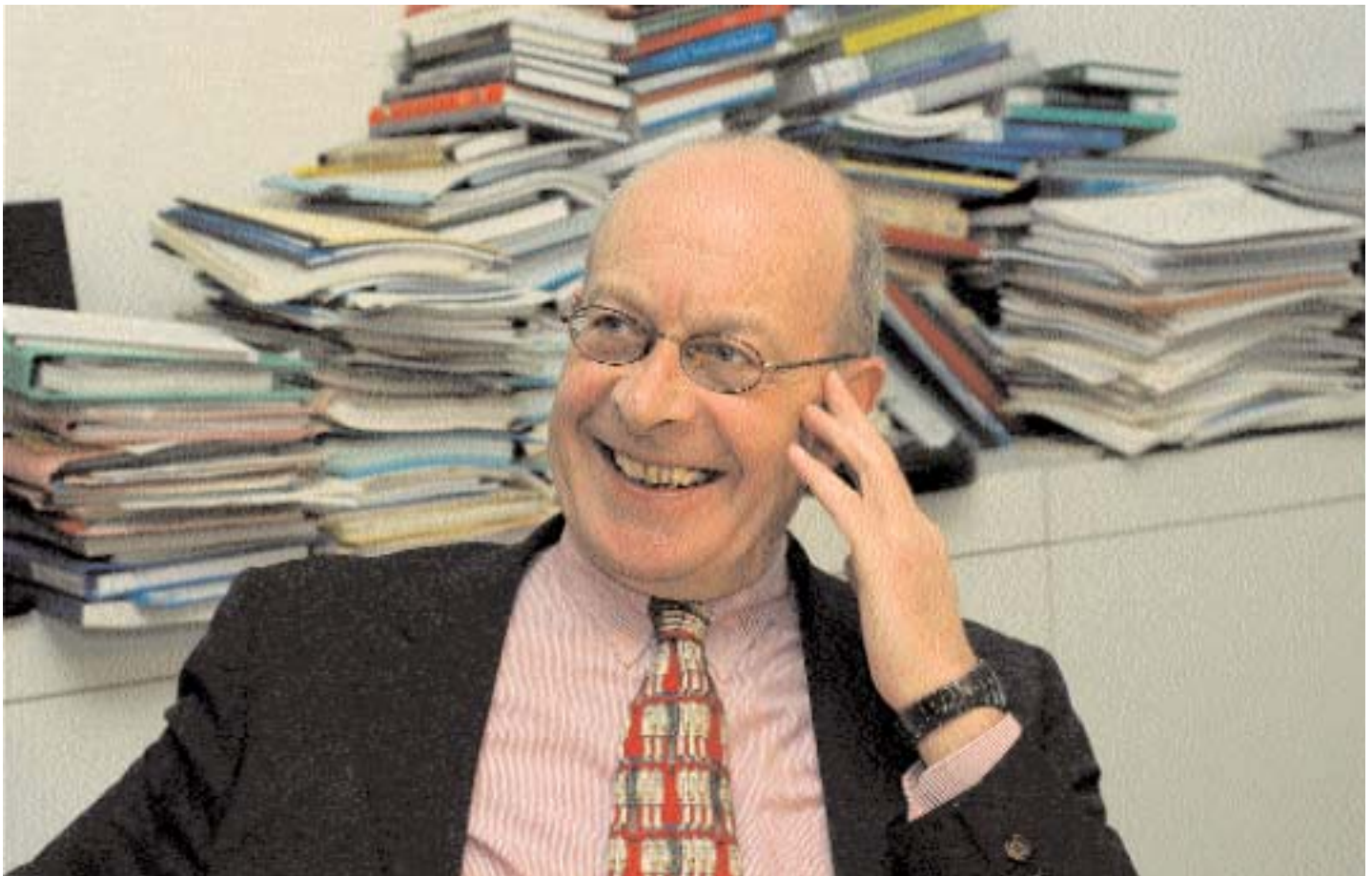

Afscheid van een denkende doener

Directeur Jaap Koning fietst binnenkort de Mont Ventoux op

Jaap Koning werkte al achttien jaar bij de Studiedienst toen de directie hem de leiding gaf over de bankbiljettensector. Vijf jaar later trad hij toe tot de directie. Als directeur-secretaris gaf hij leiding aan wat toen eufemistisch een 'herschikking van taken' heette, maar in feite het startsein was van een reorganisatie die tot op de dag van vandaag voortduurt. Voorlopig hoogtepunt is de fusie tussen Nederlandsche Bank en Pensioen- en Verzekeringskamer. Koning zal dat niet meemaken. Hij gaat op 1 april met de vut. Op de eerste dag van de nieuwe organisatie zit hij in Frankrijk. Op de fiets, in een hernieuwde poging de vermaledijde Mont Ventoux te bedwingen.

Corry van Renselaar

‘Er zit weinig bewuste planning in mijn leven’, vertelde Jaap Koning bij zijn benoeming tot directeur-secretaris. Maar heel verbaasd dat hij het zo ver heeft gebracht, is Koning (60) nu ook weer niet. ‘Macht en status zeggen mij weinig. Mijn enige drijfveer was steeds mijn werk goed te doen. Ik weet het, het is *not done* om geen ambitie te hebben. Ik zie het aan de jongens en meisjes die nu binnenkomen en de kinderen van Louise, mijn vrouw. Ze weten precies wat ze willen en verwachten elke twee jaar een nieuwe uitdaging. Andere tijd, andere manier van leven.’

Hard werken en je werk goed doen heeft Jaap Koning van huis uit meegekregen. Hij werd in het midden in de oorlog, in mei 1943 geboren in Oldemarkt, in de kop van Overijssel. Zijn vader had een klein schildersbedrijf. Een vakman, die trots op zijn werk was. Zijn moeder dreef in hetzelfde pand een drogisterij. Koning hielp haar vaak, als ze stond te koken en de winkelbel ging. Met zijn vader is hij nooit op pad geweest. Geen talent en te onhandig. Zoonlief kon zijn tijd beter besteden op school, want hij kon goed leren.

Dagelijks liep Koning naar de plaatselijke openbare lagere school, op klompen zoals iedereen in het dorp. Het was een kleine school, die twee lokalen telde met elk drie klassen. Op advies van het schoolhoofd ging hij zes jaar later naar het Steenwijks Lyceum. Het werd gymnasium bèta, in een klas waarin welgeteld twee leerlingen zaten. Koning: ‘Een enorme overgang. Mijn vier jaar oudere zus had eerder de stap naar de Mulo gemaakt. Nu zou je zeggen, eeuwig zonde want het was een slimme tante. Maar dit was voor mijn ouders een volstrekt nieuwe wereld. Het waren beiden intelligente mensen, die na de lagere school moesten gaan werken. Gewoon, geld verdienen, tot ze in de zeventig waren. Nadat ik mijn gymnasium-diploma had behaald, wist ik bij god niet wat te doen.’

Geen hemelbestormer

Studeren wilde ik eigenlijk niet. Maar opnieuw werd op mij én mijn ouders ingesproken. Men vond het vreselijk onverstandig, voor iemand die zo goed kon leren, om niet naar de universiteit te gaan. Het is economie geworden. Tja, waarom? Medicijnen leek me niets, ik wilde niet in mensen snijden. Een goede baan? Nee, dat speelde helemaal niet. Idealistische overwegingen speelden geen rol, ik ben niet zo’n hemelbestormer. Wel vond ik het leuk dingen voor mensen te doen. Dat is één van de redenen waarom ik hier tot op de dag van vandaag heb gewerkt, bij een instelling met een publieke functie. Dat past bij mijn aard en karakter. Maar dat zeg ik nu, want destijds stond ik daar niet zo bij stil. Uiteindelijk gaf de doorslag: is het leuk? En ik wilde naar Amsterdam. De grote stad waar het gebeurde.’

Koning kwam in 1962 in Amsterdam aan. Hij vond een kamer in Oud-West en werd lid van de Nederlandse Christelijke Studenten

Vereniging (NCSV). Politiek actief was hij niet. ‘Althans niet gestructureerd. Wel erg geïnteresseerd. De anti-Vietnambeweging kwam op, ik ging vaak naar de bijeenkomsten in de Beurs van Berlage. Daar hoorde je de verhalen die niet in de kranten stonden. Gematigd links was ik. Heel politiek correct. Of eigenlijk niet zo correct, want lang niet links genoeg. Politeia, de PSP, ‘het gebroken geweertje’, daar moest ik niets van hebben.

‘DNB mocht dan een bedaagde instelling zijn, het was geen oude herenclub’

Eveneens aan de zijlijn zag Koning in deze periode Amsterdam veranderen in het ‘Magies centrum’ van provo, hippies en kabouters. Vaste prik op zaterdagavond was een bezoek aan het Spui waar anti-rookmagiër Robert-Jasper Grootveld zijn rituele dans rond het Lieverdije uitvoerde. ‘Er hing iets in de lucht. De wereld veranderde en (grijnzend) dat werd vreselijk onderdrukt. Door het establishment, ja, en door de politie. Die sloeg er flink op los als het weer een beetje roerig werd. Vond ik doodeng, maar het maakte me ook agressief. Ten onrechte, ze deden hun werk, maar ik haatte die mannen dan. Zinloos geweld, dat was het in mijn ogen.’

‘Een echte werkstudent was ik niet. Ik had een beurs, en mijn vader was niet te beroerd om eens wat te betalen. Af en toe werkte ik wat bij. Glazenwassen bij het Vrije Volk, post sorteren, dat soort klusjes. Daar hoeft je tegenwoordig niet meer mee aan te komen. Een glanzend cv, daar had toch niemand het over?’

In het jaar dat zijn mede-studenten het Maagdenhuis, het bestuurscentrum van de universiteit, bezetten studeerde Koning af. Hij sloeg aan het solliciteren, onder meer bij de Nederlandsche Bank, die hem in augustus 1969 als macro-econoom op de Studiedienst aannam. Daar was ook Wim Duisenberg juist gearriveerd. Hij had de opdracht om het fundamentele onderzoek op poten te zetten. Omdat Koning na zijn studie nog wat colleges econometrie had gevolgd, kwam hij op de nieuwe sectie Wetenschappelijk onderzoek en econometrie terecht. ‘Een spannende tijd. Alles wat mij bij de colleges van Pieter Hennipman zo aangetrokken had – het economische denken, zijn voorkeur voor de strikte analyse en de modelmatige aanpak, hoewel hij heel kwalitatief opereerde – dat alles kon ik hier toepassen. DNB mocht dan een bedaagde instelling zijn, het was geen oude herenclub. Ik trof veel generatiegenoten. Hiërarchisch was het wel. Maar dat leefde vooral bij de mannen – vrouwen waren er nauwelijks – die al wat langer en hoger in de organisatie zaten.’

‘De geest van president Marius Holtrop, in 1967 door Jelle Zijlstra opgevolgd, waarde nog volop rond. Dat merkte je vooral als het Jaarverslag op stapel stond. Alle verlopen werden ingetrokken en drie maanden lang gold alarmfase 3. Dan zat je hier regelmatig tot één,

‘Als het Jaarverslag op stapel stond, gold drie maanden lang alarmfase 3’

twee uur ’s nachts. Holtrop, een van de grote mannen van de naoorlogse wederopbouw, had het eigenhandig ontwikkeld. Het Verslag van de President was een instituut, hét visitekaartje van DNB. Onder Zijlstra veranderde dat wel, maar langzaam. Hij bemoeide zich eigenlijk alleen met zijn eigen bijdrage, en ging ervan

uit dat de organisatie capabel genoeg was om de andere hoofdstukken te schrijven.’

Stroomversnelling

Het zuiver wetenschappelijke deel van zijn loopbaan sloot Koning in 1975 af, met een *paper* voor het Econometrisch Wereldcongres in Toronto. Hij werd adjunct op Studiedienst, belast met de reële sector, en zes jaar later chef van de afdeling. Weer vijf jaar later, in 1986 werd hij onderdirecteur van de bankbiljettensector. Dat betekende: een productiebedrijf aansturen. Een hele omschakeling. Van denker naar doener, of liever naar denkende doener.

Konings carrièrestap is tekenend voor de stroomversnelling waarin DNB was terechtgekomen. Halverwege de jaren tachtig werd duidelijk dat zij zich ingrijpend aan de buitenwereld moest aanpassen. En dat ook permanent moest blijven doen. De ontwikkelingen op financieel-economisch gebied gingen steeds sneller, ze voltrokken zich op internationaal niveau en dat vergde een organisatiestructuur die daarop inspeelde. Het vereiste ook

Directeur Jaap Koning laat na 35 jaar een instelling achter die in alle opzichten radicaal is veranderd

andere leidinggevend. Dynamische types die de maatschappelijke veranderingen niet alleen konden analyseren, maar er ook snel op wisten in te springen en niet aarzelden knopen door te hakken.

Met dat analyseren zat het wel snor, maar Konings management-capaciteiten waren eigenlijk nauwelijks aangesproken. Koning: 'Tja, dat was heel lastig natuurlijk. Op de Studiedienst had ik het gevoel: als de nood aan de man komt, kan ik het zelf. Toen ik naar de bankbiljettensector overstapte wist ik meteen dat ik nu in een situatie zat waarin ik niet alles zelf kon oplossen. Ik realiseerde me onmiddellijk dat het geen leerproces was waarbij dat op den duur wel het geval zou zijn.' Maar zo abrupt was de overgang niet. Konings belangrijkste taak was een beleidsvisie te ontwikkelen op de maatschappelijke functie van het bankbiljettenverkeer en die ideeën in de praktijk te brengen. Er viel dus nog volop te denken. 'En daar nam ik soms flink de tijd voor.'

In zijn kielzog vertrok in de jaren na zijn overstap een stoet economen naar de afdelingen die inhoud moesten geven aan de taak van DNB zorg te dragen voor een geolied betalingsverkeer. Er veranderde veel. De logistiek van de bankbiljettendistributie werd gemoderniseerd en waar nodig geautomatiseerd, de beveiligings-eisen behoorlijk opgeschroefd. Een van de consequenties was dat het ene na het andere agentschap zijn deuren sloot. In 1992 werd Koning tevens de eerst verantwoordelijke voor het girale betalingsverkeer.

Missie geslaagd

'Bij de reorganisatie van 1992 ben ik erg betrokken geweest, meer dan die van de bankbiljettensector, waar al veel ideeën klaar lagen. Met een klein clubje hebben we de hoofdlijnen uitgedroefd. Het betalingsverkeer moest anders in de organisatie worden gepositioneerd. Er is gekozen voor een scherpe scheiding tussen uitvoering en beleidsontwikkeling. Je komt niet aan de ontwikkeling van nieuwe dingen toe als je ook medeverantwoordelijk bent voor de uitvoering. Uitvoering gaat altijd voor, is incidentgestuurd. De mentaliteit van de mensen die moeten ontwikkelen is ook anders, die moet je in een aparte club zetten. Zodat ze op enige afstand kunnen nadenken over de vraag hoe je het best een chartale productiefabriek inricht, en er tijd en ruimte is om producten te ontwikkelen die een bijdrage leveren aan de efficiency en goede werking van het betalingsverkeer. Verder moesten we ons bezinnen op de veiligheid, het *oversight* van het betalingsverkeer. Wij sprongen in op internationale ontwikkelingen, en met succes, want daarin namen we lange tijd een leidende positie in.'

In de girale sector voltrokken de veranderingen zich onder Koning zo mogelijk nog sneller en spectaculairder dan in het bankbiljettenverkeer. Door de opkomst van de geldautomaten ontstond een directe koppeling tussen het chartale en girale bedrijf. In

dezelfde periode werd het nieuwe interbancaire verrekenings-systeem TOP gelanceerd, het betalingscircuit waarop alle binnenlandse banken zijn aangesloten, waarin dagelijks tientallen miljarden omgaan. Met de oprichting van het Europees Stelsel van Centrale Banken in 1999 en de invoering van de girale euro door het bankwezen en het internationale bedrijfsleven is een betalings-systeem op nog grotere schaal in gebruik genomen, Target, waarvan TOP nu een onderdeel is.

'De invoering van de girale en chartale euro ervaar ik als hoogtepunten van mijn loopbaan'

In de periode-Koning, en die van zijn rechterhand, Henny van der Wielen, tegenwoordig divisiedirecteur van het Betalingsverkeer-beleid, is het betalingsverkeer uitgegroeid tot een hoofdtaak van DNB. Missie geslaagd, naar de doelen van 1992 gerekend. De invoering van de girale en chartale euro ervaart hij als hoogtepunten van zijn loopbaan. 'En uiteraard de reorganisatie en de fusie met de PVK. De hoogtepunten zijn blijkbaar laat gekomen. Hoewel, mijn eerste *paper* op het Econometrisch Wereldcongres, dat was toch ook bijzonder. Dat spreekt de buitenwereld niet zo aan, maar voor mij was het een enerverende belevenis. Ach ja, mijn handtekening op de biljetten van duizend en tien gulden. Aardig natuurlijk. Maar ik geloof dat ik van dit soort dingen minder van de kook raak dan sommige collega's.'

Koning laat na 35 jaar een instelling achter die in alle opzichten radicaal is veranderd. 'DNB is opener, legt meer en vaker rekenschap af. De buitenwacht roept ons sneller ter verantwoording. Dat betekent ook dat we meer afbreukrisico lopen. Vroeger zaten de mensen hier hun hele werkzame leven, nu hebben we meer behoefte aan een beweeglijker personeelsbestand. In die ontwikkeling, meer mobiliteit, heb ik geen voortrekkersrol gespeeld. Maar ja, zoals ik een concurrerend blad eens toevertrouwde: ik reageer vaak secundair.'

Dat geldt ook voor Konings toekomstplannen. 'Dat weet ik nog niet. Eerst mijn belastingbiljet maar eens invullen. Daarna stappen Louise en ik op de fiets. We gaan naar vrienden in Frankrijk, die in de buurt van Chalon-sur-Saone wonen. Drie maanden blijven we weg. En verder staat een reis naar Suriname op stapel, een bezoek aan de geboortegrond van Louise. Ik heb de organisatie op me genomen. Genoeg te doen dus, voorlopig.' ●

Europees betalingsverkeer goedkoper

Voor consumenten zal **giraal betalen binnen Europa steeds makkelijker en goedkoper worden. Dit is het gevolg van de Verordening van de Europese Commissie die onlangs in werking trad. Deze verplicht banken dezelfde prijs te hanteren voor grensoverschrijdende als voor binnenlandse betalingen.**

De Europese Verordening stelt dat vanaf 1 juli 2002 pintransacties in euro in het buitenland tegen hetzelfde tarief moeten worden afgehandeld als binnenlandse. Per 1 juli 2003 geldt die regel ook voor grensoverschrijdende overboekingen. Dit betekent voor de Nederlandse consumenten dat er geen kosten verbonden zijn aan het overmaken van euro's binnen de EU,

omdat bij het binnenlandse betalingsverkeer geen kosten in rekening worden gebracht. Dit is wel het geval bij het zakelijke betalingsverkeer in Nederland. Bedrijven betalen daarom wel voor grensoverschrijdende betalingen, maar aanzienlijk minder dan voor de Verordening.

De Verordening is alleen van toepassing als de overboekingen aan een aantal voorwaarden voldoen. Het moet gaan om een overschrijving in euro, niet hoger dan 12.500 euro en het moet gaan om een overschrijving aan een rekeninghouder van een bank in een van de vijftien EU-landen. Tevens moet de betaalopdracht voorzien zijn van het internationale bankrekeningnummer (IBAN) van de begunstigde en van de bankidentificatiecode (BIC)

van de bank van de begunstigde. Ten slotte zullen betaler en ontvanger ieder de kosten die de eigen bank in rekening brengt, moeten voldoen, de zogenoemde *shared* kostenconditie.

Voor banken betekent de Verordening een aanzienlijke daling van inkomsten. Zij werken dan

ook hard aan het verlagen van de kosten om grensoverschrijdende betalingen te kunnen verwerken. Er zijn echter grote investeringen noodzakelijk. Banken zullen hiervoor systemen moeten bouwen en nieuwe producten moeten ontwikkelen waarmee snel en elektronisch

betaald kan worden in Europa. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot het Europese product Cred-euro, een Europese overschrijving die in alle vijftien EU-landen gebruikt wordt.

Roland Uittenbogaard

Carrièrebeurs

De gezamenlijke stand van DNB en PVK op de Nationale Carrièrebeurs, eind maart in de RAI in Amsterdam, trok meer belangstelling dan vorig jaar. Ondanks de vacaturestop vanwege de reorganisatie, lieten veel studenten die in de slotfase van hun studie zitten, hun CV achter voor onze database. Verder was de beurs ook een goede gelegenheid om een solide netwerk op te bouwen.

Trusttoezicht Overdracht historisch archief

Op 1 maart 2004 is de Wet toezicht trustkantoren (Wtt) in werking getreden. DNB houdt nu ook toezicht op trustkantoren en is begonnen met de vergunningverlening.

Nederland telt ongeveer tweehonderd trustkantoren. Daar zijn grote kantoren bij die soms onderdeel zijn van een bank, maar ook middelgrote en kleine kantoren. Een trustkantoor beheert in opdracht van een buitenlandse cliënt een in Nederland gevestigde B.V. die hier om fiscale redenen gevestigd is. Zo'n B.V. heeft geen eigen kantoor noch personeel in Nederland. Alle benodigde werkzaamheden, zoals het voeren van de directie, het opstellen van de jaarrekening en het doen van belastingaangifte worden door het trustkantoor voor die B.V. gedaan.

Alle trustkantoren moeten zich uiterlijk op 26 april bij DNB melden om een vergunning aan te vragen. Elk kantoor dat zich meldt, krijgt een vergunningaanvraagpakket toegestuurd dat binnen drie weken ingevuld

geretourneerd moet worden. DNB heeft voor de beoordeling van een vergunningaanvraag een jaar de tijd. De verwachting is dat de eerste vergunningen binnen enkele maanden worden afgegeven.

Trustkantoren zijn de laatste tijd veelvuldig in het nieuws geweest in verband met de Parmalat-affaire. Dat het toezicht op trustkantoren nu ingevoerd wordt, heeft daarmee niet te maken, dat is louter toeval. Deze affaire zal bij trustkantoren waarschijnlijk wel leiden tot een hoger bewustzijn van de risico's die ze lopen. Die risico's liggen voornamelijk op het vlak van integriteit. Het toezicht spitst zich daarom toe op de beheersing van die risico's. Ook moeten trustkantoren kennis hebben van de herkomst en bestemming van de gelden die door de B.V.'s die ze beheren, stromen. De bestuurders van een trustkantoor worden getoetst op betrouwbaarheid en deskundigheid, net zoals bij financiële instellingen.

Jacqueline de Rooij

DNB heeft onlangs, geheel in overeenstemming met de Archiefwet 1995, het historisch archief overgedragen aan het Nationaal Archief in Den Haag.

Het is voor het eerst dat DNB een deel van haar archieven, periode 1814-1983, door een andere organisatie laat beheren. DNB medewerkers zullen het historisch archief eerst toegankelijk maken zodat een breed publiek de informatie die het

zoekt, kan vinden. Daarna vindt – gefaseerd – de overbrenging naar het Nationaal Archief in Den Haag plaats. Het zal nog een aantal jaren in beslag nemen voor het gehele archief is overgedragen.

Het archief omvat onder meer een unieke documentatie van Nederlandse banken in de 19de en 20ste eeuw. Pronkstuk van de eerste overdracht is het register van aandelen tot 1948, dat bestaat uit enkele dikke boekwer-

ken, waarvan er één op de foto is te zien. Een ander mooi, maar wat minder zwaar, archiefstuk is het eerste bewijs van aandeel uit de emissie van 1864, dat ooit toebehoorde aan de dochter van koning Willem II.

Met deze overdracht is DNB één van de weinige centrale banken in Europa die haar historisch archief openbaar maakt.

Floris Joustra

Nout Wellink draagt het eerste deel van het historisch archief van DNB over aan de Algemeen Rijksarchivaris van het Nationaal Archief in Den Haag, Maarten van Boven.

Mogen wij even afrekenen?

De geschiedenis van ons geld

Betalen is een eeuwenoude bezigheid, die onlosmakelijk is verbonden met economie en maatschappij. Joke Mooij en Ton Dongelmans schreven een boek over het verhaal dat schuil gaat achter deze alledaagse handeling. 'Tegenwoordig wordt de mening van de gebruiker niet langer genegeerd; hij bepaalt hoe hij betaalt'.

Maaïke de Hon

Het boek 'Mogen wij even afrekenen' beschrijft hoe de Nederlander heeft betaald sinds het begin van de negentiende eeuw, toen de eerste grote vernieuwing op betaalde gebied zich aandeed. Ton Dongelmans: 'Een verhaal over geld kan op elk willekeurig tijdstip beginnen, maar het ligt voor de hand om een boek over de verschillende betaalmiddelen in Nederland te starten in 1814, toen de Nederlandsche Bank werd opgericht en het eerste bankbiljet werd geïntroduceerd.' In de twee laatste decennia is de manier waarop wij betalen in rap tempo veranderd.

Het boek laat ons zien dat de ontwikkelingen elkaar momenteel zo snel opvolgen dat het tempo ervan soms niet kan worden bijgehouden: 'Volgens de Dikke Van Dale is betalen: 'het wegens ontvangen goederen of bewezen diensten verschuldigde geld aan de rechthebbende of zijn plaatsvervanger overhandigen of doen toekomen.' Betalen en geld horen dus bij elkaar. Als omschrijving van geld geeft hetzelfde woordenboek echter: 'papieren of metalen betaalmiddel dat uitwisseling van goederen mogelijk maakt zonder directe ruil.' Hier vallen giraal geld en elektronisch geld buiten, terwijl zij als moderne betaalmiddelen niet meer uit de samenleving zijn weg te denken. Er is dus sprake van een taalachterstand van het woordenboek', concluderen de auteurs Ton Dongelmans en Joke Mooij, beiden werkzaam bij DNB.

Zij voegen daar meteen aan toe dat het voor hen ook ondoenlijk was de allerlaatste ontwikkelingen mee te nemen in het boek. De tekst zou als gevolg van een voortdurende stroom van nieuwe ontwikkelingen simpelweg nooit ter perse hebben kunnen gaan. Overigens wil Dongelmans het belang van de huidige ontwikkelingen wel enigszins nuanceren: 'Er is momenteel heel veel belangstelling voor elektronisch betalen, vooral in de pers. Als je de krant leest, lijkt deze betaalvorm een enorme vlucht te nemen, maar betalen aan de detailhandel via internet bedraagt nog altijd maar één procent van hun omzet.'

Salarisrekening

Dankzij de centrale rol van betalen in onze maatschappij geeft 'Mogen wij even afrekenen' een prachtig beeld van de snel veranderende wereld. 'De rode lijn in ons boekje is de vraag hoe mensen door de tijd heen betaald hebben', vervolgt Dongelmans. 'Er zijn in de afgelopen twee eeuwen betaalmiddelen geweest die nu niet meer bestaan. Ze maakten plaats voor nieuwe, meer eigentijdse betaalmiddelen. Tot begin twintigste eeuw ging deze vernieuwing uitermate langzaam, zeker voor de burger. De burger betaalde in principe alleen met munten en had nog maar net de beschikking over een bankbiljet van tien gulden. De grotere biljetten werden alleen op de paardenmarkt en voor andere zakelijke transacties gebruikt. Door de komst van de giro-

instellingen omstreeks de Eerste Wereldoorlog werd de alleenheerschappij van het contante geld doorbroken. Burgers konden voortaan ook giraal betalen.

Deze verdringing van bankbiljetten en munten door hun girale opvolgers is geleidelijk verlopen, maar er zijn hierin drie belangrijke ontwikkelingen aan te wijzen, te weten de invoering van de salarisrekening en de opkomst van de gegarandeerde betaalcheque en de pinpas. Sinds het midden van de jaren zestig

Er is een stroom van nieuwe ontwikkelingen in onze manier van betalen

werden de salarissen niet langer contant uitbetaald. Steeds meer bedrijven boekten aan het eind van de maand het geld over op de bank- of girorekening van hun werknemers.'

Hier gaat volgens Mooij achter de alledaagse handeling van het betalen een maatschappelijke ontwikkeling schuil: 'In menig gezin zal discussie zijn ontstaan over het huishoudgeld op het moment dat het bedrijfssalaris op de bankrekening ging storten in plaats van dit aan de heer des huizes contant uit te betalen. Het bedrag zal niet zelden hoger zijn geweest dan jarenlang door zijn vrouw was gedacht', veronderstelt Mooij. Schertsend voegt zij hieraan toe: 'Emancipatie dankzij de salarisrekening.'

De pinpas boekte het grootste succes op het gebied van nieuwe betaalmiddelen in de afgelopen tweehonderd jaar. Dongelmans: 'De rol van het bankbiljet in het dagelijkse betalingsverkeer is er compleet door veranderd. Grote bedragen pinnen we tegenwoordig steeds vaker dan dat we ze contant betalen. Het is nog altijd zo dat we voor kleine bedragen de voorkeur geven aan contant betalen.'

Gesnoeide munten

Mooij vertelt dat het aardig is om te zien dat de consument anno 2004 vrij is om te kiezen hoe hij wil betalen. 'Tweehonderd jaar geleden had de Nederlander uitsluitend munten, terwijl er nu een waaier aan betaalmiddelen is. Tegenwoordig kun je eigenlijk alles betalen zonder dat je *cash* geld op zak hebt. Het is interessant om te weten hoe het er vroeger, zonder de tussenkomst van de techniek, aan toe ging.'

Het meest verrassend vond Mooij dat ondanks alle veranderingen sommige dingen ook van alle tijden zijn. 'We maken vandaag nog steeds gebruik van een betaalmiddel dat door

Tot begin 19de eeuw werd het muntgewichtdoosje gebruikt om de echtheid en het gewicht van munten vast te stellen.

Het eerste model van een bankbiljet van 25 gulden uit 1814.

Kort na het uitbreken van WO II dreigde de geldcirculatie verstoord te raken. Dit werd opgevangen door de uitgifte van Noodgeld.

de Lydiërs, inwoners van een koninkrijk gelegen in het huidige West-Turkije, al in de zevende eeuw voor Christus is uitgevonden: de munt. En het aardige van de discussie die momenteel woedt over de veiligheid van elektronisch betalen en de digitale handtekening, is dat deze problemen niet uniek zijn. Ook in 1814 had men in feite al hetzelfde probleem met de echtheid van het geld. De eerste series bankbiljetten werden handmatig door de president en de directeuren van DNB ondertekend. Maar als je aan de andere kant van het land woonde, had je niet eens van DNB gehoord, laat staan van de personen die het biljet hadden ondertekend, en had je niet de mogelijkheid om de handtekeningen te verifiëren.’

Ook het zogenoemde muntgewichtdoosje, waarvan belastinginners, wisselaars en kooplieden gebruik maakten om de echtheid en het gewicht van zilveren of gouden munten vast te stellen, roept associaties op met de huidige apparatuur om bankbiljetten op echtheid te controleren. Het houten muntgewichtdoosje – ter grootte van een moderne brillenkoker – bevatte een balansje en een aantal gewichtjes om de waarde van munten vast te stellen. Het gebeurde namelijk meer dan eens dat mensen stukjes van de rand van munten afvijlden en dit vijlsel verkochten. De munten werden hierdoor minder waard. Vanaf het midden van de achttiende eeuw kregen veel munten daarom een randversiering, waardoor het moeilijker werd om ze te ‘snoeien’.

De calculerende burger

De burger die tot de jaren zestig nooit een voet over de drempel van een bank had gezet, werd vaste klant. Hij haalde er niet alleen geld van zijn rekening, maar kon er ook een vakantie boeken of een

‘De mening van de gebruiker wordt niet langer genegeerd omdat hij bepaalt hoe hij betaalt’

reisverzekering afsluiten. De toegenomen welvaart maakte de Nederlander reislustiger en deed zijn vermogen groeien. De calculerende burger was geboren en hij wenste goed geïnformeerd te worden over financiële zaken, aldus ‘Mogen wij even afrekenen?’ ‘Door de invloed van de burger is een nieuwe ontwikkeling in de historie van betalen ontstaan. Voor de introductie van een nieuw betaalmiddel vindt tegenwoordig marktonderzoek plaats. Toen het bankbiljet kwam, was het marktonderzoek onbekend,’ aldus Mooij.

'Tegenwoordig is er een waaier aan betaalmiddelen.' Van boven naar beneden: Chipknip opladen, pinnen en internetbankieren.

'De chipknip werd echter pas massaal gelanceerd na omvangrijke proefneming.'

'Tegenwoordig zijn betaalmiddelen producten die in de markt worden gezet. De mening van de gebruiker wordt niet langer genegeerd omdat hij bepaalt hoe hij betaalt', licht Mooij de ontwikkeling toe. 'Zo speelt de Consumentenbond hierop in door zijn leden regelmatig te informeren over allerlei geldzaken. De bond heeft zich in de loop der jaren ontpopt tot de stem van de burger bij uitstek. Ook DNB trekt zich het lot van het publiek steeds meer aan.'

'Afrekenen is niet langer het simpelweg overhandigen van munten of bankbiljetten, maar is een handeling die een zeer uitgebreide technische infrastructuur vereist,' merkt Dongelmans op. Toch heeft ook de technische ontwikkeling zijn beperkingen. De inmiddels ruim honderd jaar oude voorspelling dat we toegaan naar een maatschappij waarin we niet meer met bankbiljetten en munten betalen, de zogenoemde *cashless society*, is nog steeds niet uitgekomen. 'Of Nederland in de nabije toekomst een *cashless society* zal worden, blijft speculatief.' ●

'Mogen wij even afrekenen? Twee eeuwen betalen in Nederland'
Door Joke Mooij en Ton Dongelmans.
Uitgeverij Boom, Amsterdam. ISBN 90 5352 981 0

Met deze bon ontvangt u € 3,- korting op het boek

Mogen wij even afrekenen?

Twee eeuwen betalen in Nederland
door Joke Mooij en Ton Dongelmans

In plaats van € 17,50
betaalt u dus maar € 14,50.

Deze voordeelbon kunt u inleveren bij de erkende boekhandel of in een envelop onder vermelding van uw naam en adres opsturen naar: Uitgeverij Boom, Antwoordnummer 10618, 1000 RA Amsterdam.

Deze actie loopt tot 1 juli 2004.

ISBN nr. 90 5352 9810
Actienummer 900-24836.

Uitbreiding EU politieke triomf

Geen startsein maar sluitstuk
economisch liberaliseringsproces

De Europese Unie zal op 1 mei met tien nieuwe lidstaten uitbreiden. Een historische mijlpaal. Toch is de uitbreiding, anders dan vaak gedacht, geen startsein maar veeleer het sluitstuk van een economisch liberaliseringsproces, dat in de voormalige Oostblokstaten al jaren aan de gang is. De Nederlandse burger zal overigens weinig merken van dit belangrijke moment in de geschiedenis van Europa.

Eduard van Holst Pellekaan

De uitbreiding is in de eerste plaats een politieke triomf. De toetreding van de acht voormalige Oostblokstaten Polen, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Hongarije, Litouwen, Estland en Letland (de zogenoemde MOE 8) – plus de eilandstaten Cyprus en Malta – bezegelt de vereniging van West-, Oost- en Centraal-Europa. Hierdoor ontstaat een in de Europese geschiedenis unieke situatie: een unie van 25 landen met in totaal 450 miljoen inwoners, waar politieke stabiliteit en veiligheid heersen, en waar – als de unie volledig functioneert – vrij verkeer bestaat van personen, goederen, diensten en geld.

Toch is er ook enige scepsis. In Nederland gaan geregeld stemmen op die zeggen dat ons land te veel aan de EU betaalt en er te weinig voor terug krijgt. Er wordt gesproken over het instellen van een maximum contributie, zoals Duitsland dat ook heeft gedaan. Ook is er bezorgdheid dat de huidige EU-lidstaten worden overspoeld met laag opgeleide, werkzoekende migranten uit de toetredende landen.

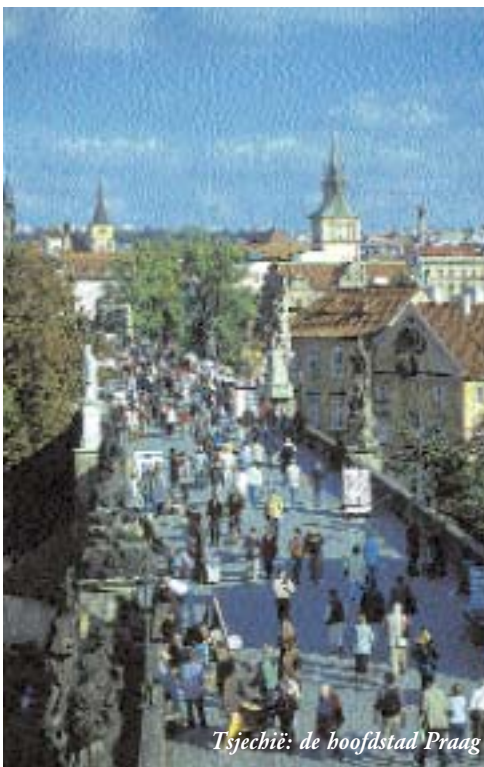
In economisch opzicht is 1 mei niet het moment waarop alles anders wordt. Deze datum is geen startsein maar veeleer het sluitstuk van een economisch liberaliseringsproces, dat in de voormalige Oostblokstaten al jaren aan de gang is. Na de val van

de Muur in 1989 werd meteen de overgang van centraal geleide planeconomie naar markteconomie in gang gezet. Deze enorme omschakeling werd voortvarend ter hand genomen, waardoor de nieuwe lidstaten in 2002 voor het belangrijkste deel aan de drie

De Nederlandse burger zal weinig merken van de EU-uitbreiding

voorwaarden voor toetreding voldeden: een stabiele democratie en rechtsstaat, een concurrerende markteconomie en de invoering van het *acquis communautaire*: de aanpassing van de nationale wetten en regelgeving aan die van de EU.

Bij deze overgang verleende DNB vooral in het begin technische assistentie. Om de toetredende landen bekend te maken met de Europese regelgeving vond uitwisseling van kennis tussen centrale banken plaats. Bij de uitbreiding helpt de

Tsjechië: de hoofdstad Praag

De acht voormalige Oostbloklanden die per 1 mei toetreden tot de EU

Polen

Oppervlakte: 313.000 km²
 Bevolkingsaantal: 38,6 miljoen (2003)
 Hoofdstad: Warschau
 BBP per hoofd bevolking *: 9.410 (2001)

Munteenheid: Zloty
 Werkloosheidscijfer: 20 % (2002)
 Emigratieprognose 2004-2015: 1.138.000 tot 1.543.000

Tsjechië

Oppervlakte: 79.000 km²
 Bevolkingsaantal: 10,3 miljoen (2003)
 Hoofdstad: Praag
 BBP per hoofd bevolking *: 13.700 (2001)

Munteenheid:

Tsjechische Koruna
 Werkloosheidscijfer: 7,3 % (2002)
 Emigratieprognose 2004 -2015: 77.000 tot 103.000

Hongarije

Oppervlakte: 93.000 km²
 Bevolkingsaantal: 10,2 miljoen (2003)
 Hoofdstad: Boedapest
 BBP per hoofd bevolking *: 12.250 (2001)
 Munteenheid: Forint
 Werkloosheidscijfer: 5,6 % (2002)
 Emigratieprognose 2004-2015: 144.000 tot 191.000

Nederlandsche Bank bij het in goede banen leiden van de monetaire integratie, die moet leiden tot de invoering van de euro in alle toetredende landen.

Invoering van de euro

De nieuwe lidstaten voeren niet per 1 mei de euro in, maar zullen eerst aan de vijf criteria uit het Verdrag van Maastricht (1992) moeten voldoen. Dit betekent dat de toetredende lidstaten zich in de aanloop naar de invoering van de euro en in de periode daarna aan criteria moeten houden wat betreft prijsstabiliteit, een lage lange rente en gezonde overheidsfinanciën.

Ook zullen zij aan het zogenoemde wisselkoerscriterium moeten voldoen. De nieuwe lidstaten zullen hiervoor minimaal twee jaar zonder grote wisselkoersspanningen, dat wil zeggen zonder te grote neerwaartse uitslagen van de wisselkoers en zonder buitensporig gebruik van het rente-instrument of interventies op de valutamarkt, moeten deelnemen aan het Europese wisselkoersmechanisme. Deelname aan dit mechanisme betekent dat de wisselkoers aan de euro wordt gekoppeld met een standaard fluctuatiebepand van ongeveer vijftien procent rondom de spilkoers. Overigens zijn de nieuwe lidstaten op termijn wel verplicht de euro in te voeren, maar kunnen zij zelf het tijdstip van invoering kiezen. De huidige lidstaten en toetredende landen gaan niet pas per 1 mei

profiteren van de nieuwe vrije markt. Wij doen dat al sinds op 1 januari 2002 de vrijhandelszone voor industriële goederen werd ingevoerd (het leeuwendeel van het handelsverkeer). In de aanloop naar 1 mei werden al veel kapitaalrestricties en importheffingen tussen EU en kandidaat-lidstaten opgeheven.

Immigranten kunnen lastige vacatures invullen

Vrij kapitaalverkeer leidt er toe dat de directe buitenlandse investeringen van Nederlandse bedrijven in de nieuwe lidstaten toenemen. De handels- en investeringsstromen over en weer vertonen dan ook een stijgende lijn. Aldus zijn de voordelen van de grotere interne markt – meer concurrentie en meer kansen voor het bedrijfsleven, meer aanbod en lagere prijzen voor de consument – al grotendeels gerealiseerd.

Maar er zijn ook problemen. De industriële sector in Europa is dan wel geliberaliseerd, de landbouwsector is nog niet zo ver. De Europese landbouw is nog steeds zwaar gesubsidieerd, waarvan de nieuwe lidstaten ook zullen willen profiteren. Na 1 mei zal het

Slowakije

Oppervlakte: 49.000 km²
Bevolkingsaantal: 5,4 miljoen (2003)
Hoofdstad: Bratislava
BBP per hoofd bevolking *: 11.200 (2001)
Munteenheid: Slowaakse Koruna
Werkloosheidscijfer: 19,4 % (2002)
Emigratieprognose 2004 –2015: 112.000 tot 160.000

Slovenië

Oppervlakte: 20.000 km²
Bevolkingsaantal: 2 miljoen (2003)
Hoofdstad: Ljubljana
BBP per hoofd bevolking*: 16.210 (2001)
Munteenheid: Tolar

Werkloosheidscijfer: 6 % (2002)
Emigratieprognose 2004 –2015: 23.000 tot 31.000

Estland

Oppervlakte: 45.000 km²
Bevolkingsaantal: 1,4 miljoen (2003)
Hoofdstad: Tallinn
BBP per hoofd bevolking *: 9.240 (2001)
Munteenheid: Estlandse Kroon
Werkloosheidscijfer: 9,1 % (2002)
Emigratieprognose 2004 –2015: 191.000 tot 227.000

Letland

Oppervlakte: 65.000 km²
Bevolkingsaantal: 2,4 miljoen

gemeenschappelijke landbouwbeleid, zoals dat nu voor de huidige lidstaten gevoerd wordt, steeds moeilijker te bekostigen zijn. Consensus over liberalisering van de Europese landbouw is nog niet in zicht.

Dan zijn er de verschillen tussen de oude en nieuwe lidstaten op het gebied van de werkloosheid en het bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking. Die verschillen zijn zo groot (zie kader) dat er binnen de huidige EU angst is ontstaan dat er een grote toestroom op gang komt van laagopgeleide immigranten uit de acht voormalige Oostblokstaten. Een aantal EU-landen, waaronder Nederland, heeft besloten het vrije verkeer van personen vooralsnog te beperken door het instellen van overgangstermijnen. De toetredende landen hebben hierover hun irritatie geuit maar kunnen dergelijke maatregelen niet tegenhouden.

Inhaalslag

Volgens schattingen van het Centraal Plan Bureau mag de huidige EU de komende tien jaar wel rekenen op een instroom van 1,5 tot 2,6 miljoen immigranten. Dat lijkt veel maar is uiteindelijk slechts 0,7 tot 1,3 procent van de beroepsbevolking in de huidige lidstaten. Verwacht wordt dat vooral Duitsland en Oostenrijk relatief veel migranten moeten verwachten. Over de effecten van de immigratie

wordt verschillend gedacht. Enerzijds kunnen immigranten lastige vacatures invullen, anderzijds kan in specifieke sectoren druk komen op de arbeidsmarktpositie van de (ingezetene) laagopgeleiden. Dit effect is niet geheel uit te sluiten, maar er hangt veel af van de snelheid waarmee de acht voormalige Oostbloklanden de economische inhaalslag voltooien. Hoe sneller de inkomenskloof en werkloosheid worden weggewerkt, des te minder drang is er om te emigreren naar West-Europa. Bovendien worden schadelijke effecten op korte termijn voorkomen met de beperkende maatregelen die bijna alle huidige EU-leden hebben ingesteld.

Al met al zal de Nederlandse burger weinig merken van de veranderingen per 1 mei. Een grote migratiestroom zal uitblijven, de grotere interne markt werpt zijn vruchten al een paar jaar af. De komende tijd zullen de oude en nieuwe lidstaten nog stevig onderhandelen over de verdeling van de kosten van de uitbreiding. Het zijn uitdagingen die al zo oud zijn als Europa zelf. Dat geldt ook voor het vermogen om oplossingen te vinden voor deze ingewikkelde vraagstukken. De Centraal- en Oost-Europese landen profiteren verhoudingsgewijs het meest van de uitbreiding. Voor de EU als geheel, en ook voor Nederland, zijn de gevolgen weliswaar minder ingrijpend, maar per saldo wel degelijk positief. ●

Hongaarse folklore

Hoofdstad: Riga
 BBP per hoofd bevolking *: 7.750 (2001)
 Munteenheid: Lats
 Werkloosheidscijfer: 12,9 % (2002)
 Emigratieprognose 2004 –2015: 346.000 tot 556.000

Litouwen

Oppervlakte: 65.000 km²
 Bevolkingsaantal: 3,5 miljoen
 Hoofdstad: Vilnius
 BBP per hoofd bevolking *: 8.960 (2001)
 Munteenheid: Litas
 Werkloosheidscijfer: 13,1 (2002)
 Emigratieprognose 2004 –2015: 419.000 tot 673.000

Vergelijk:

EU 15 gemiddeld:

BBP per hoofd bevolking: 23.210 (2001)
 Werkloosheidscijfer: 7,5 (2002)

Nederland

Oppervlakte: 35.500 km²
 Bevolkingsaantal: 16 miljoen
 BBP per hoofd bevolking *: 26.670 (2001)
 Werkloosheidscijfer: 2,6 % (2002)

* Gecorrigeerd voor koopkrachtverschillen

Foto's: Verkeersbureau's Tsjechië, Litouwen en Hongarije

Geluk is te koop, maar niet te betalen

Henriëtte Prast schrijft boek over economie en emotie

Sinds vier jaar combineert Henriëtte Prast haar baan bij de Nederlandsche Bank met het schrijven van de wekelijkse column *Geld & Gevoel* in het Financieele Dagblad. Twee jaar geleden verscheen de eerste bundeling van deze columns, getiteld *Geld & gevoel*. Onlangs bundelde Prast een tweede boek met columns, met de titel *Geld & Geluk. Over emotie-economie*. Zij voorspelt dat de aandacht voor de wisselwerking tussen economie en psychologie verder zal toenemen. 'Dat is onvermijdelijk. Ook de financiële sector en toezichthouders kunnen er hun voordeel mee doen.'

Erica Verdegaal

Geld kost vriendschappen, slaapttekort kost geld en jaloezie maakt mannen rijk en vrouwen arm. Het zijn slechts drie van de vele opmerkelijke conclusies uit het zojuist verschenen boek *Geld & Geluk. Over Emotie-economie* van Henriëtte Prast. 'Een emotie-econoom wil weten hoe iemands economische situatie zijn gevoel en gedrag beïnvloedt, en omgekeerd: hoe iemands psychische toestand zijn economische keuzes stuurt', aldus Prast.

'Vroeger veronderstelden economen dat mensen altijd rationeel handelden. In werkelijkheid vertoont menselijk gedrag een veel rijker reactiepatroon', zegt Prast. 'In de psychologie is daar veel onderzoek naar gedaan. Maar ook economen krijgen daar steeds meer aandacht voor, want het blijkt dat gedragsonderzoek economische verschijnselen kan uitleggen die moeilijk verklaarbaar zijn via rationele economische modellen. Het is veelzeggend dat de Nobelprijs voor economie in 2002 is uitgereikt aan een psycholoog, de Amerikaan Daniel Kahneman.'

Sinds ongeveer vier jaar schrijft Prast haar columns voor het Financieele Dagblad. 'Ik verzamelde uit persoonlijke belangstelling al een paar jaar daarvoor artikelen over economie en psychologie zonder dat ik wist wat ik ermee ging doen. Als mijn oog erop viel, dacht ik 'hé wat leuk', maar in mijn werk voor DNB leek ik er aanvankelijk niet zo veel mee te kunnen doen.' Haar onderwerpen haalt zij vooral uit wetenschappelijk onderzoeken. 'Op zich staat mijn boek helemaal los van mijn werk bij DNB. Net als mijn eerste boek, *Geld & Gevoel*, dat overigens een voorwoord heeft van DNB-

president Nout Wellink, schreef ik het in mijn vrije tijd. Maar ik gebruik de opgedane gedragseconomische inzichten inmiddels wel in mijn werk voor DNB.'

Jaloezie

Vroeger zagen economen geld simpelweg als middel om mee te rekenen, te ruilen en te sparen. En alle mensen wisten, zo veronderstelden economen, precies wat er te koop was, wat dat kostte en wat het beste voor hen was. Prasts boek laat zien hoe schraal die veronderstelling is. Neem de economische betekenis van jaloezie. Prast beschrijft een wetenschappelijk experiment waarbij proefpersonen verschillende geldbedragen ontvingen, soms zomaar of soms nadat ze klusjes hadden gedaan. Vervolgens kreeg iedereen te horen hoe het geld was verdeeld, en ook of men het geld voor niets dan wel door inspanning verkregen had. De proefpersonen konden voorts tegen betaling andermans geld vernietigen. Maar liefst 62 procent wilde dat graag. Van de totale hoeveelheid geld werd ruim de helft verbrand. De respondenten 'betaalden' daarvoor gemiddeld 21 procent van hun eigen 'inkomen'.

Volgens de onderzoekers was het motief van emotionele aard: een gekwetst rechtvaardigheidsgevoel. De resultaten zijn nog extremer als men uitsluitend vrouwen of uitsluitend mannen bij het experiment betreft. Die straffen elkaar onderling strenger, een teken dat de competitie binnen de seksen sterker is dan tussen de seksen.

Een ander aansprekend onderzoek dat Prast in haar boek aanhaalt is een studie van Britse onderzoekers naar de mate waarin geluksgevoel afhangt van economische factoren. Zeven jaar lang kregen 7.500 Britse huishoudens een lange vragenlijst voorgelegd. Daaruit analyseerden de onderzoekers hoeveel geld nodig is om de diverse oorzaken van (on)geluk in geld uit te drukken. Stel: één miljoen euro extra geld blijkt gemiddeld één punt extra geluk te veroorzaken. En stel: 'minder gezond zijn' laat iemands geluk gemiddeld vijf punten zakken. Dan valt te berekenen dat iemand die minder gezond wordt, gemiddeld vijf miljoen euro nodig heeft om weer even gelukkig te zijn als vroeger.

De onderzoekers kwamen zo uit op het volgende: een gezondheidsverslechtering van uitstekend naar matig scheelt een portie geluk van maar liefst 750.000 euro per jaar. Prast: 'Ik vraag me af of de letselschade-uitkeringen in Nederland zo hoog zijn.' Ook werkloosheid blijkt qua geluksverlies ernstig: het scheelt jaarlijks ruim 400.000 euro aan geluk. Prast: 'Werkgelegenheid creëren is dus aanzienlijk belangrijker dan loonstijgingen.'

Gedragwetenschap

Het voorwoord bij *Geld & Geluk* is van de hand van ex-ECB-president Wim Duisenberg. 'De tijd dat economen de mens zagen als rationeel winstmaximaliserend individu – de homo economicus – ligt definitief achter ons', schrijft hij. 'Economie is bovenal een gedragwetenschap, en daarmee complexer en multidimensionaler dan lang werd aangenomen.' Volgens Duisenberg maakt Prasts boek die vele dimensies van de mens inzichtelijk. Hij noemt het 'een aanrader voor economen en leken op dit vakgebied.'

Denken ze er tegenwoordig ook zo over bij de Nederlandse Bank? Prast: 'Uiteraard is DNB geïnteresseerd in psychologische factoren. Al was het maar omdat een emotionele factor als vertrouwen erg belangrijk is voor de taken van DNB. Vertrouwen in geld, in financiële instellingen en in de Nederlandse Bank zelf vergroot de financiële en monetaire stabiliteit. Dat is gunstig voor het financiële systeem en daarmee voor de economische groei. Ook gaat de centrale bank duidelijk mee in de trend van gedragseconomisch onderzoek, bijvoorbeeld via de DNB *Household Survey*.' In dit jaarlijkse onderzoek naar financieel gedrag onder zo'n tweeduizend gezinnen onderzoekt DNB kwesties als: Hoe reageren particulieren op dalende aandelenkoersen of een dalende rente? Wat doen woningbezitters met hun overwaarde? En wat willen mensen op het gebied van pensioen? Prast: 'Eind dit jaar organiseert DNB een congres over *Household Panels*.'

'Niet iedereen wil tot op de bodem uitzoeken hoe hij het beste met geld kan omgaan'

Verrassende uitkomsten

Het boek *Geld & Geluk. Over emotie-economie van Henriëtte Prast* biedt verrassende onderzoeksuitkomsten. Enkele voorbeelden:

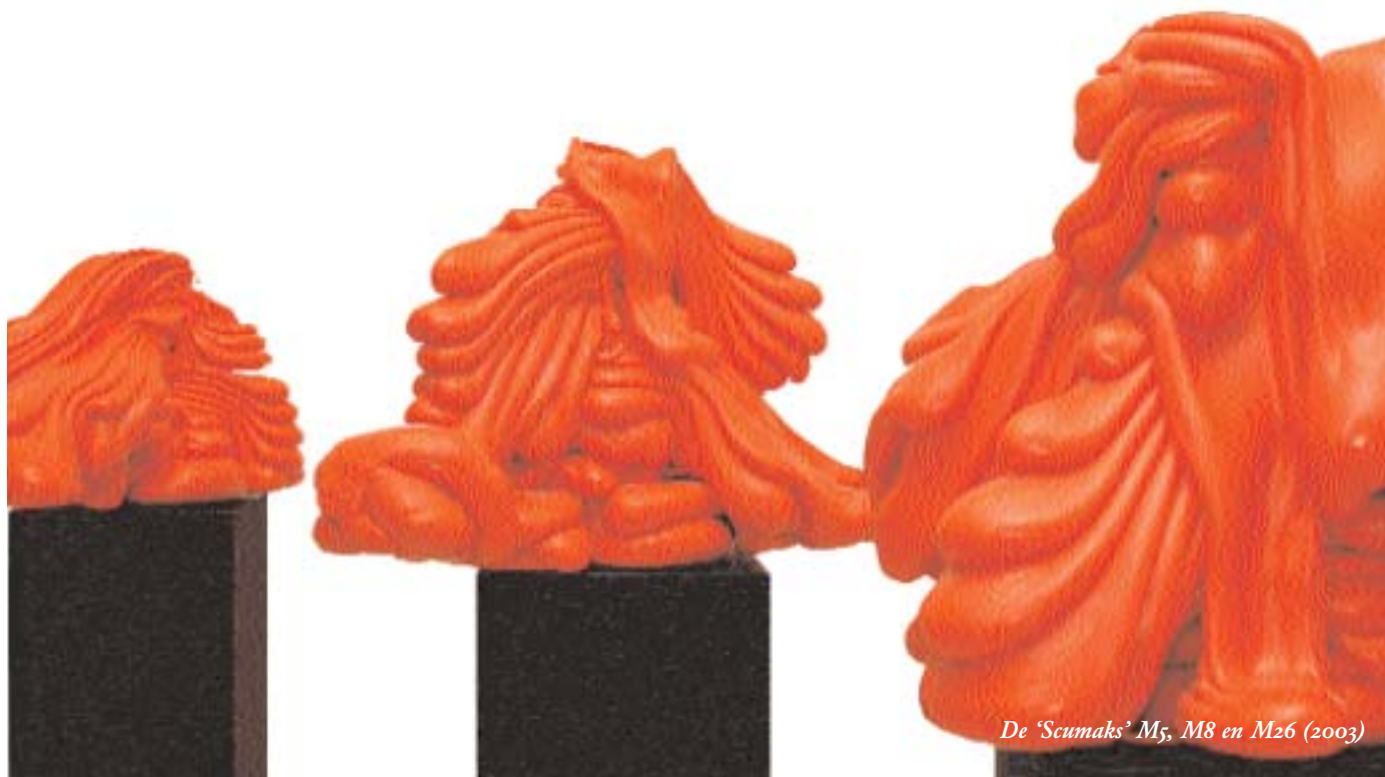
- Het koersrendement gedurende het eerste uur van de dag blijkt gemiddeld tienmaal zo groot als dat van een willekeurig uur in de loop van de middag.
- Een succesvol persoon roept jaloezie op. Een succesvolle man ziet die afgunst als bewijs van slagen. Succesvolle vrouwen daarentegen durven door jaloezie van anderen minder trots op zichzelf te zijn.
- Verliezen heeft psychologisch meer invloed dan winnen, zelfs als het verlies alleen op papier bestaat, bijvoorbeeld doordat aandelen in waarde zijn gedaald (verliesaversie). We hebben meer verdriet als we honderd euro verliezen, dan dat we blij zijn als we honderd euro winnen. Ook verafschuwen we gemiste kansen (spijtaversie). Daarom houden we verliezende aandelen of in waarde dalende woningen vast. Want stel dat de markt omslaat...
- Een bloeiende economie maakt gelukkig. Een stijging van het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking met duizend euro veroorzaakt een stijging van het percentage zeer tevreden mensen met dertien procent. Dit effect komt boven op het geluksgevoel dat mensen hebben doordat hun eigen inkomen is gestegen.
- Beleggers ontvangen aandelendividend graag cash, zelfs als ze er inkomstenbelasting over moeten betalen, zoals vóór 2001 het geval was. Dit komt doordat we in ons hoofd boekhouden met aparte balansen per soort inkomst of uitgave, net zoals mensen vroeger jampotjes op de schoorsteen zetten met geld erin voor gas, licht, huur en eten.
- In de effectenhandel gaan miljarden verloren door slaapritmeveranderingen. Alleen al op de New York Stock Exchange kost de overgang van zomer- naar wintertijd of omgekeerd per keer gemiddeld 31 miljard dollar aan winst op aandelen. Wie zo slim is om, hoe slaperig ook, op zo'n moment te kopen profiteert daarvan.

Prast voorspelt dat de aandacht voor emotie-economie verder zal toenemen. 'Dat is onvermijdelijk. Ook de financiële sector kan er zijn voordeel mee doen. Zo tonen experimenten aan dat mensen veel moeite hebben met een vrijheid van keuze. Onbewust selecteren ze daarom meestal de middenweg uit een aantal mogelijkheden. Een aanbieder die dat weet, kan een klant laten kiezen wat hij wil. Maar ook voor financiële toezichthouders is deze kennis nuttig, bijvoorbeeld in discussies over een pensioenstelsel waarbij mensen hun pensioengeld naar eigen keuze mogen beleggen.'

Het valt te bezien of dat vanzelf goed gaat. Prast: 'Mensen willen niet altijd een groot scala aan keuzemogelijkheden. Niet iedereen wil

tot op de bodem uitzoeken hoe hij of zij het beste met geld kan omgaan. Soms weten mensen dat iets niet het beste is, maar doen ze het toch. Ze verkopen bijvoorbeeld aandelen als de koers heel laag is, niet omdat dat het beste moment is, maar omdat ze er gewoon vanaf willen. Emotioneel geeft dat rust. Of iemand kan jaarlijks vijfhonderd euro meer spaarrente krijgen, maar heeft geen zin om veel moeite te doen en een nieuwe rekening te openen. Die moeite zou hij echter wél nemen als hij direct *cash* vijfhonderd euro zou ontvangen bij het openen van een nieuwe rekening.' ●

Geld & Geluk. Over emotie-economie van Henriëtte Prast is verkrijgbaar via www.boekenwereld.com of www.fd.nl

De 'Scumaks' M5, M8 en M26 (2003)

Kunstpodium belicht werken uit de kunstcollectie van DNB.

Roxy Paine.

De Kunstcommissie heeft voor de nieuwe bezoekersingang de hand weten te leggen op drie oranje 'Scumaks' van de Amerikaanse kunstenaar Roxy Paine (New York, 1966).

Paine begon in 2001 met het ontwerpen van een *Sculpture Making Machine* die computergestuurd aan de lopende band beelden maakt, zogenoemde 'Scumaks'. De machine 'poept' polyethyleen in vloeibare vorm uit tot amorfe beelden. Het computerprogramma is zo geprogrammeerd dat in een reeks

van beelden een ontwikkeling is te zien en er dus geen twee beelden hetzelfde zijn. Paine is gefascineerd door de methodische uitvoering van zijn ideeën en geeft daarmee een nieuwe dimensie aan de beeldhouwkunst.

Paine heeft zijn werk in Europa tot voor kort op beperkte schaal kunnen tonen. Na kleine presentaties in Zweden en Frankrijk en in 2001 in de Serpentine Gallery in Londen, heeft hij voor het eerst echt kunnen uitpakken in het De Pont Museum in Tilburg.

Op deze tentoonstelling met de titel '*Second Nature*', was een tweedeling in het werk van Paine te zien. Hij toonde zijn installaties met

machines die volautomatisch, computergestuurd, sculpturen en schilderijen produceerden. Voor de expositie in Nederland koos Paine de kleur oranje voor zijn 'Scumaks'.

Daarnaast waren er realistische sculpturen en botanische vormen te zien: paddestoelen, papavers en grassen. Soorten die in werkelijkheid of giftig of hallucinerend zijn en die verwijzen naar vroegere drugsexperimenten van de kunstenaar. Centraal in het werk staat de vraag of zo iets banaals wel onderwerp voor een kunstwerk kan zijn. ●

Alexander Strengers

Toezicht in beweging

Overzicht van vijftig jaar financieel toezicht

Financiële instellingen laten zich allang niet meer beperken tot de landsgrenzen. En: de grenzen tussen de verschillende typen financiële instellingen vervagen. Dit zijn de twee belangrijke financiële trends die centraal staan in *Banking Supervision at the Crossroads*. Dit boek bevat bijdragen van sprekers op het DNB-congres bij het vijftigjarig bestaan van de Wet Toezicht Kredietwezen. De bundel geeft een historisch overzicht van het wel en wee van deze wet en brengt in kaart wat op dit moment de belangrijkste vraagstukken voor het financiële toezicht zijn.

Henriëtte Prast

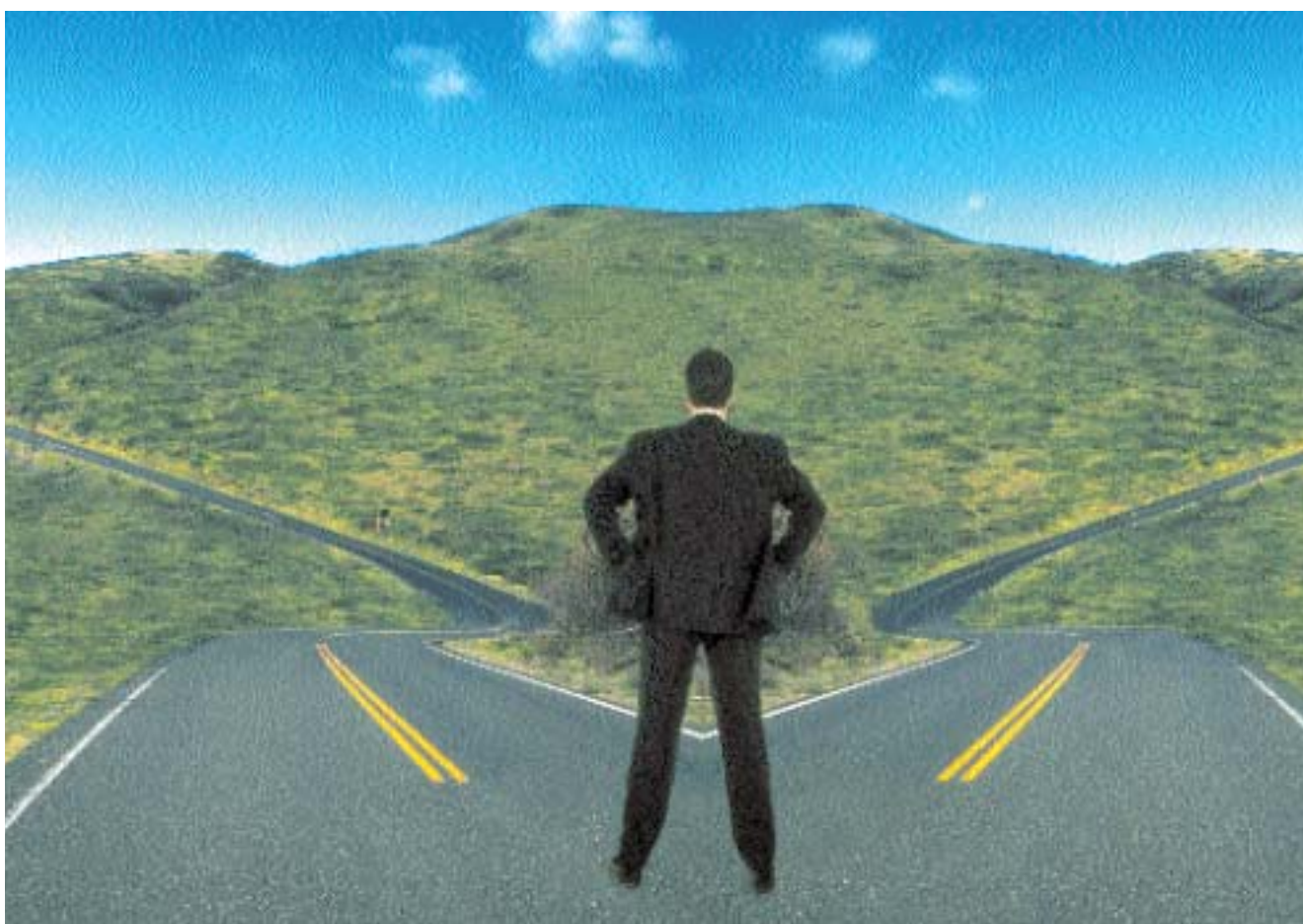

Foto: Image Select

Banking Supervision at the Crossroads: Het is belangrijk dat de verschillende vormen van toezicht op elkaar aansluiten en naar elkaar toegroeien.

De uit 1952 daterende Wet Toezicht Kredietwezen regelde het toezicht door de Nederlandsche Bank op de kredietinstellingen in Nederland en vormt zo de grondslag voor de toezichttaak van de centrale bank. Sprekers op het DNB-congres ter ere van het vijftigjarige bestaan van de wet, waren onder anderen de thesaurier-generaal van het ministerie van Financiën Kees van Dijkhuizen, de toenmalige ECB-president Wim Duisenberg (binnenkort lid van de raad van commissarissen van de RABObank) en Tom de Swaan, voorheen directeur toezicht van DNB, maar inmiddels al weer enkele jaren lid van de raad van bestuur van ABN AMRO. Daarnaast lieten op het congres ook wetenschappers – van DNB en daarbuiten – hun licht schijnen op recente ontwikkelingen in de financiële sector en de eisen aan toezichthouders die daaruit voortvloeien.

De titel van het congres was *Banking Supervision at the Crossroads* en zo heet zoals gezegd ook het boek dat onder redactie van een drietal DNB-medewerkers onlangs verscheen bij de Britse uitgeverij Edward Elgar. Centraal in het boek staan twee financiële trends. Ten eerste de financiële internationalisering. Financiële instellingen laten zich al geruime tijd niet meer beperken tot de landsgrenzen. Internationalisering van de financiële sector is een onderwerp dat bijna dagelijks de pers haalt. Denk maar aan de internationale activiteiten van het bankwezen, aan de discussie over de fusies van aandelenbeurzen en aan het intensieve overleg tussen financiële toezichthouders wereldwijd. Ten tweede het vervagen van de grenzen tussen verschillende typen financiële instellingen en hun producten. Banken zijn ook verzekeraar, verzekeraars zijn ook bank. Fusies en overnames in de financiële sector, nationaal en over landsgrenzen heen, tussen banken en verzekeraars, bepalen dan ook in belangrijke mate de ontwikkeling van het financiële landschap.

Internationale afspraken

Deze twee trends maken, zo stelt DNB-president Nout Wellink in zijn bijdrage aan het boek, convergentie van het toezicht, nationaal en internationaal, noodzakelijk. Met andere woorden, het is belangrijk dat de verschillende vormen van toezicht op elkaar aansluiten en naar elkaar toegroeien. De beleidsmakers op het gebied van toezicht zijn zich daarvan maar al te goed bewust. Internationaal komen er steeds meer afspraken tussen toezichthouders; denk bijvoorbeeld aan de herziening van het Kapitaal Akkoord van Bazel en de Europese richtlijnen. En wat de nationale convergentie betreft zetten DNB en de Pensioen- en Verzekeringkamer binnenkort natuurlijk een enorm belangrijke stap: het fuseren tot één organisatie. Die versmelting is het slotstuk van een proces waarvoor de eerste stappen al veel eerder, in het

begin van de jaren negentig, werden gezet. Banken en verzekeraars mochten vanaf toen samengaan en dat vereiste samenwerking tussen hun toezichthouders. Die samenwerking was erop gericht om te voorkomen dat er overlap was in het toezicht, wat nadelig zou zijn voor de efficiëntie. En ook om te vermijden dat sommige onderdelen en aspecten onvoldoende aandacht zouden krijgen omdat beide toezichthouders dachten dat de ander ervoor verantwoordelijk was.

De doelgroep van het boek bestaat uit beleidsmakers in binnen- en buitenland, mensen uit de financiële praktijk, en academici die zich bezig houden met de financiële sector en het

**Het boek brengt de uitdagingen
van het financiële toezicht
in kaart**

toezicht daarop, en natuurlijk de financiële toezichthouders zelf. Het is niet geschreven voor het grote publiek. Maar ook onder de bevolking is de financiële sector, en het toezicht daarop, een onderwerp dat leeft. Uit een recente peiling in opdracht van DNB onder een representatieve steekproef van gezinnen in Nederland blijkt bijvoorbeeld, dat er een enorm groot draagvlak is voor het toezicht op financiële instellingen en markten. Maar liefst negentig procent van de bevolking vindt toezicht op banken, verzekeraars en pensioenfondsen belangrijk tot zeer belangrijk. Bovendien weet bijna de helft van de ondervraagden voorbeelden te noemen van financiële instellingen die zich niet beperken tot de grenzen van het eigen land of de eigen sector.

Kortom, toezicht 'leeft' en is in ontwikkeling. Wie nu een boek van vijftig jaar geleden over de financiële sector en het toenmalige toezicht ter hand neemt, verbaast zich over de enorme veranderingen die zich sindsdien hebben voorgedaan. En ongetwijfeld staat de financiële sector en het toezicht daarop in de komende vijftig jaar niet stil. Het boek *Banking Supervision at the Crossroads* brengt de uitdagingen waar het financiële toezicht momenteel voor staat, in kaart. Daarmee is het niet alleen een blijvende herinnering aan vijftig jaar Wet Toezicht Kredietwezen en aan de manier waarop DNB dat jubileum vierde, maar ook een routekaart voor het financiële toezicht in de komende decennia. ●

Banking Supervision at the Crossroads (onder redactie van Thea Kuppens, Henriëtte Prast en Sandra Wesseling), Edward Elgar, Publishing Inc, Cheltenham, UK. ISBN 1 84376 308 7

De seminars zijn een platform voor economisch wetenschappelijk onderzoek. Binnen- en buitenlandse wetenschappers bespreken er hun onderzoeksresultaten.

Centrale bankiers willen graag weten in welke toestand de economie zich momenteel bevindt en in welke richting de economie zich zal gaan bewegen. Het beleid van vandaag beïnvloedt immers de economie van morgen. Om de economie tijdig bij te sturen is het vooruitzicht voor morgen nu van belang. Daartoe wordt een breed scala aan macro-economische variabelen en sectorale ontwikkelingen gevolgd. Een veelgebruikte maatstaf is de conjunctuurindicator. Siem Jan Koopman (Vrije Universiteit Amsterdam) presenteert in zijn seminar een conjunctuurindicator voor de economie van het eurogebied.

Conjunctuur is de cyclische beweging van een economie, die zich in veel macro-economische variabelen al dan niet tegelijkertijd manifesteert. De cyclische beweging heeft een middellange termijn karakter waarbij seizoenseffecten en trendmatige ontwikkelingen niet in beschouwing worden genomen. Er is sprake van hoogconjunctuur als er veel dynamiek in de economie is, waardoor bedrijven investeren, de arbeidsmarkt krap is, de lonen hoog zijn, gezinnen veel consumeren en als de prijzen stijgen. De omgekeerde situatie van

laagconjunctuur wordt ook wel recessie genoemd.

In het seminarpaper van Siem Jan Koopman en co-auteurs João Valle e Azevedo (Vrije Universiteit Amsterdam) en António Rua (Economic Research Department, Banco de Portugal, Lisboa) wordt een conjunctuurindicator voor de economie van het eurogebied gepresenteerd. De indicator is gebaseerd op een selecte set variabelen die door conjunctuuranalisten scherp in het oog worden gehouden. Een elegante wiskundige methodiek legt aan deze variabelen een gezamenlijke cyclische beweging op en bepaalt impliciet de relatieve faseverschuiving van de variabelen ten opzichte van de conjunctuur. Zo volgen de werkloosheid en de detailhandelsverkoop de conjunctuur en lopen vertrouwensreeksen en de rente-

termijnstructuur op de conjunctuur vooruit.

De gehanteerde methodiek biedt bovendien de mogelijkheid om de betrouwbaarheid van de indicator te bepalen. Over het algemeen blijkt voor alle indicatoren dat de beoordeling van de conjuncturele situatie op een bepaald moment zelf nogal afwijkt van eenzelfde beoordeling als die met wijsheid achteraf plaatsvindt. Die onzekerheid is nu echter wel in kaart gebracht; we weten wat we denken te weten. *(Ard den Reijer)*

[Samenvatting van seminar van 3 februari: 'Tracking growth and the Business Cycle: a stochastic common cycle model for the Euro area', Siem Jan Koopman \(Vrije Universiteit Amsterdam\).](#)

De hypotheekmarkt wordt gekenmerkt door een groot aantal aanbieders van hypotheekproducten. De heersende gedachte is dat de hypotheekmarkt sterk concurrerend is. Tegen deze achtergrond komt de studie van Michiel van Leuvensteijn (Centraal Plan Bureau) en Wolter Hassink (Universiteit van Utrecht) tot de opvallende conclusie dat een grote spreiding bestaat in de rentetarieven die consumenten uiteindelijk met de hypotheekverstrekker overeenkomen, wat suggereert dat de hypotheekmarkt wellicht minder concurrerend is dan gedacht.

Diverse omstandigheden bevorderen een stevige concurrentie. De meeste banken bieden hypotheekleningen aan, maar ook andere partijen verstrekken hypotheekleningen. Een belangrijk deel van de markt is in handen van pensioenfondsen, verzekeraars en bouwmaatschappijen. De concurrentie wordt nog eens in de hand gewerkt doordat overzichten met de rentetarieven waarmee aanbieders adverteren worden gepubliceerd (door onder andere de Consumentenbond). Bovendien specialiseren diverse financiële intermediairs zich in de begeleiding van consumenten bij het vergelijken van verschillende hypotheekleningen en aanbieders.

De auteurs hebben hun onderzoek gebaseerd op de analyse van een uniek databestand. Zij hebben toegang gekregen tot de gegevens van alle hypotheekleningen die zijn afgesloten met gebruikmaking van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Het totale bestand bevat gegevens voor bijvoorbeeld de leensom, de rentelooptijd, het

rentepercentage en een aantal gegevens van de hypotheekgever voor bijna 400.000 hypotheekleningen.

Van Leuvensteijn en Hassink berekenen dat de variatie in rentepercentages voor dezelfde hypotheekleningen met dezelfde rentelooptijd oploopt tot ruim een procentpunt. Deze bevinding blijft overeind als wordt gecorrigeerd voor de beschikbare, relevante karakteristieken van consumenten en hypotheekleningen. Overigens zijn de gevonden verschillen tussen verzekeraars onderling groter dan tussen banken onderling. De auteurs verklaren dit onder andere uit het feit dat verzekeraars veel producten verkopen via financiële intermediairs, waar de keuze minder transparant tot stand komt.

Een mogelijke verklaring voor de gevonden rentever verschillen is dat hypotheekproducten minder homogeen zijn dan is verondersteld, waardoor rentever verschillen wellicht verklaarbaar zijn door andere – niet gemeten – eigenschappen van de hypotheek. De aantrekkelijkheid van een hypotheek hangt immers niet alleen af van het contractueel overeen-

gekomen rentetarief, maar ook van eventuele gelijktijdig afgesloten verzekerings- of spaarproducten, diverse opties voor het aflossen van de hypotheek of voor het verlengen van de rentelooptijd, de afsluitprovisie etc.

Al met al kunnen de gevonden rentever verschillen niet zonder meer worden geïnterpreteerd als bewijs voor een gebrekkige concurrentie op de hypotheekmarkt. Van Leuvensteijn gaf dan ook aan dit onderzoek te zien als een eerste stap naar een verdere analyse van het gedrag van de diverse aanbieders op de hypotheekmarkt.

(Maarten van Rooij)

[Samenvatting van seminar van 20 januari: 'Price Setting and Price Dispersion in the Dutch Mortgage Market', Michiel van Leuvensteijn \(Centraal Plan Bureau\).](#)

Programma 2004

6 april

Maria Valderrama (Oostenrijkse Nationale Bank), 'Modeling Credit Aggregates'.

Co-auteur: Sylvia Kaufmann (Oostenrijkse Nationale Bank).

4 mei

Massimo Giuliodori (Universiteit van Amsterdam), 'What are the Spillovers from Fiscal Shocks in Europe? An Empirical Analysis'. Co-auteur: Roel Beetsma (Universiteit van Amsterdam).

Voor meer en actuele informatie kunt u contact opnemen met Jacqueline van Breugel, tel. 020- 524 3665, e-mail: j.f.van.breugel@dnb.nl of de website raadplegen: www.dnb.nl.

Deze publieksbrochure van de Nederlandsche Bank geeft antwoord op vragen over hoe en wanneer u nog guldens kunt inwisselen bij de Nederlandsche Bank. Ook kunt u lezen wat te doen met oude valuta uit de eurolanden.

Werkt u bij een bank of andere financiële dienstverlenende instelling en krijgt u veel vragen van het publiek over het inwisselen van guldens? Dan is deze brochure voor u een *must*. U kunt de brochure gratis bestellen (per 50 stuks) via info@dnb.nl.

Bent u particulier en heeft u nog guldens? Kijk dan voor informatie op onze website www.dnb.nl of vraag de brochure aan per e-mail via info@dnb.nl (onder vermelding van guldenbrochure, uw naam en adresgegevens). Als u geen e-mail heeft, vul dan de bon op deze pagina in om de brochure aan te vragen.

De antwoordkaart kunt u in een ongefrankeerde enveloppe zenden aan:
De Nederlandsche Bank NV
Antwoordnummer 2670*
1000 PA Amsterdam

* Dit antwoordnummer is alleen te gebruiken voor onderstaande antwoordkaart.

Help! ik vind nog guldens!

Antwoordkaart

Organisatie _____

Naam _____

Adres _____

Postcode en Woonplaats _____

Land _____

• Ontvangt graag formulier(en)
'aanvraag vergoeding buiten omloop gestelde bankbiljetten en/of munten'.
Nederlands Engels

• Ontvangt graag exemplaren
van de brochure 'Help! ik vind nog guldens'

Informatie

De volgende uitgaven van de Nederlandsche Bank zijn verkrijgbaar:

- De rol van DNB in Nederland en Europa
- *Van kauri tot euro, een korte geschiedenis van het geld, de gulden en de Nederlandsche Bank*

Periodiek verschijnen:

- Jaarverslag
- Kwartaalbericht
- Statistisch Bulletin

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek:

- MEB Series, Monetair en economisch beleid
- Onderzoeksreeks Toezicht
- Rapporten Wetenschappelijk onderzoek
- Staff Reports
- Occasional Studies

Alle uitgaven zijn *online* beschikbaar. U vindt ze op www.dnb.nl. De overige uitgaven kunt u bestellen via deze website, door middel van een mailbericht (info@dnb.nl) of via een brief, die u kunt richten aan: De Nederlandsche Bank, Afdeling C&i sectie Media, Postbus 98, 1000 AB Amsterdam.

DNB op het Internet: www.dnb.nl

Op onze website vindt u informatie over het werkkterrein van de Nederlandsche Bank en over haar publicaties, zoals het DNB magazine. Ook kunt u vanaf deze site doorklikken naar verschillende andere financiële instellingen.

Publieksservice

Algemeen nummer DNB

020 – 524 9111

Voorlichting

Voor algemene vragen op het terrein van de Nederlandsche Bank kunt u bellen met de Afdeling Voorlichting.

020 – 524 3411 of 524 1999
info@dnb.nl

Toezichtslijn

Voor vragen over banken en geldtransactiekantoren belt u de Toezichtslijn van de Nederlandsche Bank

0900 – 520 0520 (€ 0,35 p/m)
Toezichtslijn@dnb.nl

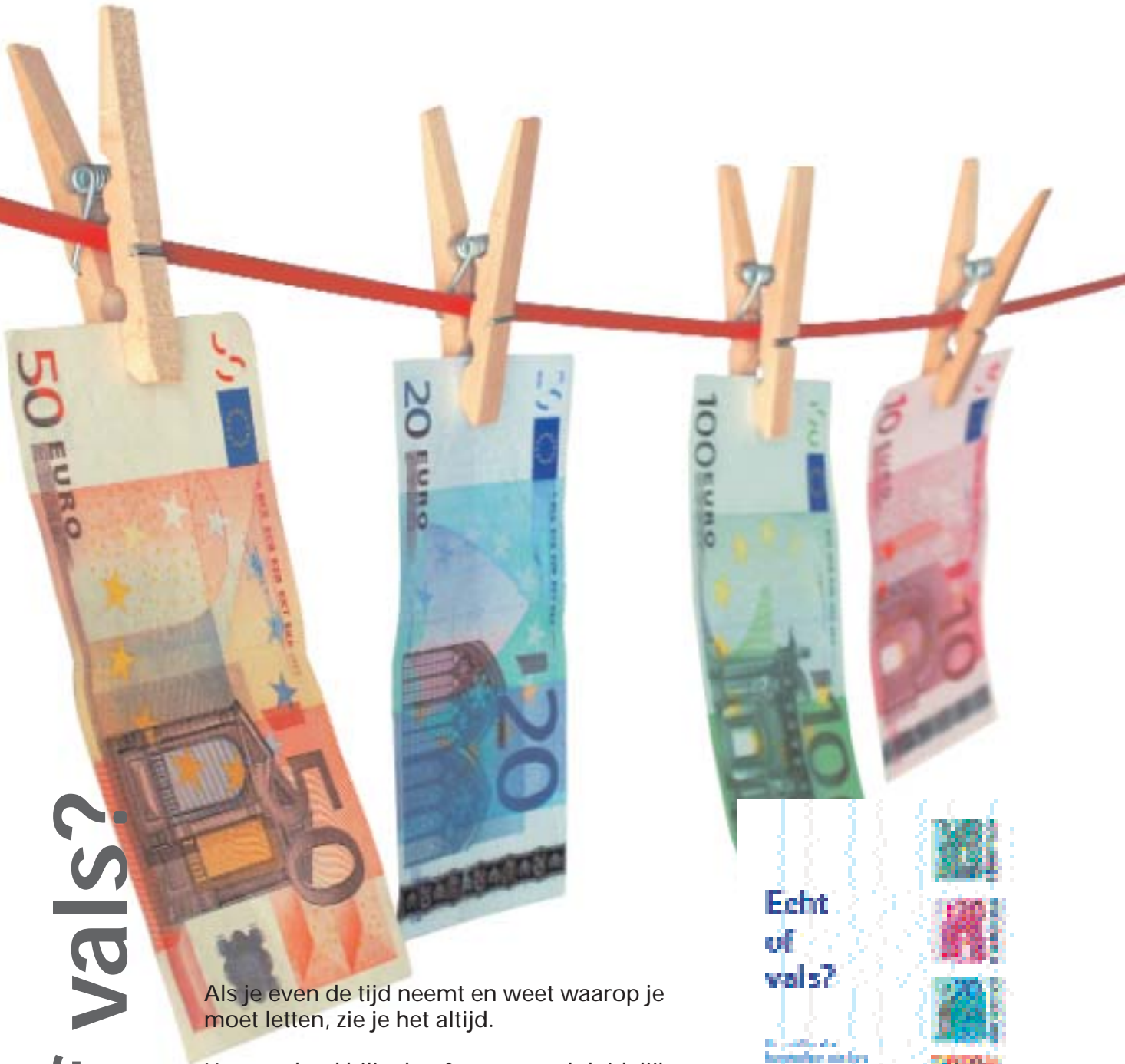
Voor vragen over verzekeraars en pensioenfondsen kunt u terecht bij de Pensioen- & Verzekeringkamer

0900 – 530 0530 (€ 0,35 p/m)
Toezichtslijn@pvk.nl

Voor vragen over beleggingsinstellingen, effectendienstverlening en consumentenkrediet kunt u de Autoriteit Financiële Markten benaderen.

0900 – 540 0540 (€ 0,35 p/m)
Toezichtslijn@autoriteit-fm

Echt of vals?

Als je even de tijd neemt en weet waarop je moet letten, zie je het altijd.

Het eurobankbiljet heeft een aantal duidelijke echtheidskenmerken, waarmee je snel kunt vaststellen of het biljet echt is of niet. De gouden regel is dat je een biljet op meerdere echtheidskenmerken moet controleren.

In de brochure *Echt of vals?* zijn alle echtheidskenmerken van het eurobiljet voor u op een rij gezet.

Deze brochure kunt u bestellen per e-mail via info@dnb.nl. Kijk ook op onze website www.dnb.nl.

